

Sonce, siješ brez gorkote,
sonce, o slikar varljivi!
Smrt prihaja, dragec, pote
in po vse, ki zdaj smo živi.

Če se smeje, a ne greje
sonce zlato, kaj mi mari!
V barve se, oči, izlijte,
le ne jokajte nikari!

KOLONIJA

Gema Hafner

1

Stari šjor Dionisio Fabris je bil naveličan enoličnega življenja v mestecu. Ure in ure je posedeval v svojem majavem gugalnem stolu ob oknu, pestovaje v naročju velike, mehke, pegaste roke in zdolgočaseno gledal na strmo, tlakovano uličico. Pogled se mu je nešteto krat ustavil na ponosni dvonadstropnici, ki je bila nekdanj last njegovih sorodnikov, signorov Lenzi, zagrizenih italijanašev, ki so se brž po osvoboditvi preselili v Milan.

Dionisio vsakikrat žalostno majaje z glavo sočutno strmi v kamnito poslopje z visokimi, polkrožnimi okni, ki nad vežnimi vrati pestuje balkon s stebričasto ograjo — kakor bi bila dvonadstropnica osramočeno, trpeče, ponižano bitje. Maledetti ščavi! Kako so oskrunili »palazzo Lenzi«! Nekdanj razkošno opremljene sobe, v katerih je zaradi skoraj vedno zaprtih polknic ali v bogate gube nabranih baržunastih zaves vladal zelenkast polmrak, da se je težko pohištvo iz trdega, rezljanega, hrastovega lesa srebrnkasto bleščalo, so preuredili v pisarne, v družtvene prostore, v čitalnico! Sobane v pritličju so prezidali, vanje se je vselila nabavljalna zadruga, v stransko krilo pa uslužbenska menza! Stene so pobelili, a kakor da bi skozi apno udarjala vlaga, se še rišejo obrisi prejšnjega rožastega vzorca.

Ob misli, kaj je doletelo »palazzo Lenzi«, Dionisio navadno grdo zakolne, nabere svoj drobni, zmečkani obraz v jezne gube, se močno nagne skozi okno in zaničljivo pljune, želeč, da bi se »hudičem« dvonadstropnica pri priči podrla.

Nato nekajkrat s poskakujočimi in hkrati z drobečimi koraki premeri sobo in se skoraj že popolnoma pomirjen, na hrbtu prekrižanih rok, ustavi pred knjižno omaro. S polic se mu ponujajo: Foscolo, Leopardi, Pascoli... Dionisio ne ve, za katerega bi se odločil. Zdaj se dotakne hrbtna te, zdaj one knjige. Nato bolešno spači obraz. Pha! Čemu bi sploh bral?! Ko bi se imel potem vsaj s kom o tem pogovoriti!

Šjor Dionisio se je v družbi rad postavljajal s svojo načitanostjo. Zlasti če je bil malo okajen, je v razgovor vpletal stihe, kot bi jih stresal iz rokava. He, hehehe, prijateljčki, v poeziji niso bogve kako doma. No, no, signori Gianbatista, Andronico, Timoteo! Nikar si tako ne napenjajte možgan! (Muzaje se, je užival zadrego sobesednikov.) Ecco, to je predzadnji stih Pascolijeve pesmi »Aquilone«; ali to je začetek Leopardijeve: »La quiete dopo la tempesta« itd. itd. Dionisio je kar cvetel, medtem ko so gospodje (prva dva kot bombaž belih las in zgubanih lic ter Timoteo z bleščečo se plešo, pretkano z žilicami, podobnimi vijoličastim črvčkom) upirali oči v tla, risali s palico v pesek nekake podobe in zaman poskušali zasukati pogovor drugam.

Fabris jih močno pogreša. Omenjeni so letos poslednji od mnogoštevilnih Dionisievih znancev drug za drugim odrinili k svojcem. Ta v Udine, oni v Gorico, v Trst.

Pred kom naj se Dionisio zdaj postavlja!? Pred sorodnico Faustino, robato, postavno ženščino žimnatih, črnih las, spletenih na zatilniku v debelo klobko, rdečo v obraz kot žgana opeka, redkih, belih, močnih zob, kakor bi bili iz repe izrezani. Pred njo, ki živi le za svoj vrt in za svojih pet kokoši in ki ceni žlico svoje izvrstne paradižnikove mezge, lonček vkuhanih višenj ali okisanih kumaric bolj kot vse Dionisijeve zaprašene knjige!

Ali pred Pelagijo, sosedovim plašnim, omejenim dekletom, ki za svoje garanje, odkar je odrasla kratkim krilcem, hvaležno prestreza drobtinice s Faustine mize.

Dionisio bi se najrajši razjokal nad svojo osamljenostjo. Nikogar več nima, s komer bi izmenjal misli ali zaigral partijo »briscole«. Seveda, nikogar sebi enakega! Ščavi in nekaj Italijanov, ki so še ostali v mestecu, so, so... pravzaprav — proletarci! Uff... Šjor se zaničljivo našobi. Teh ni svoje dni niti pogledal. Dio mio, zdaj se pač tu in tam shaja z njimi, sicer bi samotaril.

Fabris postaja z vsakim dnem čemernejši in vedno vztrajneje pri-govarja Faustini, naj vendar »per amor di Dio« proda hišo, da se preselita k sorodnikom v Milan.

Ta pa se niti v sanjah ne more sprijazniti s tem. Saj se ji ni zmešalo, da bi na stara leta, s trebuhom za kruhom, rinila v svet! Glavo ima

kam položiti in tudi za pod zob jim ne zmanjka, ker ima vrt in dve, tri njivice. Le rokave je treba zasukati! Če pa Dionisiu pri njej ni več dobro in če se mu zdi za malo ostati v mestu, ko so vsi »signori« odšli, pa naj še on pobere šila in kopita. Ho, ho, Faustina ne bo za njim niti kihnila!

Prepiri so na dnevnem redu, sorodnica ne skopari s krepkimi izrazi. Tudi v Pelagijini navzočnosti si ga pošteno privošči.

Dionisio kar barve spreminja od jeze in zadrege. Vsaj pred dninarico bi molčala! Dio buono, njegov ugled ji ni nič mar!...

Faustina pa reglja kakor strojnica in šjor se globoko užaljen umakne v svojo sobo, zaničljivo viha kotičke usten in mrmraje pomi-luje kmečko bunko, ki se v hiši signorov Fabris ni vsa leta niti za las spremenila! Pha, sicer pa »Rustica natura, tenet sua iura«.

Potem zaslišita ženski, kako v njegovi sobi zaškripljejo vrata omare. Aha, na prehod se odpravlja! Spogledata se in nasmehneta. Kakor bi bila stena prozorna, vesta, kaj počenja sedaj. Pomerja suknjo za suknjo, končno se odloči za precej oguljeno, krojeno na škrice, ki je »color canella«. Cimetna barva mu baje zelo pristoja! Tako so mu v mlajših letih zatrjevale dame. Tudi njegovi lasje so taki, seveda zdaj so že zelo redki, na sencih in zatilniku, že popolnoma posrebreni. Cimetna barva se lepo poda njegovim očem.

Ko že pritisne na kljuko, se še enkrat požene k zrealu, si izpuli še kako štrlečo dlako iz redkih obrvi, si popravi vozal kravate, odfrkne luskinico prhljaja z ovratnika. Nato se še nekajkrat sladkobno nas-mehne v ogledalo, a stisnjenih ustnic! Pred dobrim tednom se mu je odlomil desni zgornji podočnjak. Zdaj se niti široko zasmejati ne sme več, ker nerad razkazuje škrbino. Moral bo k zobozdravniku v Poreč, v Pazin, najrajši bi se za več tednov odpeljal v Pulj, kjer ima še nekaj dobrih znancev. Dio buono, v mestecu se živi zdaj kot v kaki zakotni luknji: brez zdravnika, brez zobarja in lekarnarja! In to Dionisiu, ki je že v letih, ne more biti vseeno.

Ob lepem vremenu zavije Fabris na trg, v »osterio«. Prostor ob pritlični hišici rdeče pobarvanih sten je z južne strani ograjen z zidom, s severne pa z zeleno prepleskanimi latami, zbitimi v gosto mrežo, ob kateri cveto v belo pobarvanih sodčkih oleandri.

Prijazni, dovtipni oštir, zavaljen možak, ki se zna gromko in nalezljivo hahljati ter dobro postreči, trdi o sebi, da se človek pri njem, pri Feliceu (Srečku), torej pri »srečniku« mora dobro počutiti. In res je gostilnica skoraj vedno polna, kot bi točil — zastonj.

Dionisio sede na svoje staro mesto k vrtnemu zidu, naroči kvar-tin in ga počasi »pobožno« srka. S komolcem se nasloni na stari zid

in uživa krasen razgled pod seboj. Zdi se mu, kot bi sedel na kaki palubi.

Z leve strani vidi na trg in prostorno cerkveno ploščad, tlakovano z velikimi, kamnitimi ploščami, ki se v poletni pripeki blešče kot sneg na soncu.

S svojega sedeža opazuje življenje na trgu: nasmiha se mladi, lepi, črnolasi gospodinji, ki sloni na oknu drugega nadstropja sosednje hiše, kjer zrači posteljnino; namršči se, ko se mimo pripodi gruča otrok, sočustvuje s starim, utrujenim oslom, natovorjenim z butarami suhljadi in ga okoliški kmet, ki ne štedi z udarci, žene čez trg. Od časa do časa se odpro cerkvena vrata in postarna ženičica, zavita v črno ruto, oddrsa proti domu. Šjor Fabris si brž z roko zasenči oči, da bi jo laže spoznal.

Le redkokdaj ni njegova miza prosta. Če sede tam okoliški kmetje ali neugledni in nezaželeni someščani, se Dionisio že od daleč nejevoljen mršči in jih odganja, vihteč svojo tenko, črnolakirano palico. »Eee, su, su, via, via, alo, daj, ščšš!«

Če pa sedé neznanci in so celo spodobnejše zunanosti (vrag vedi, morda spet kakšna komisija!...), si šjor izbere prostor pri sosednji mizi, čeprav se baje nikjer tako udobno ne sedi, kot pri »njegovi«. Kradoma, izpod obrvi jezno meri te »nebodijhtreba« in še tako dobra kapljica mu ne prežene slabe volje.

K Dionisiu prisede skoraj vsakikrat mladi Gino Cilla, veseljak in šaljivec, da mu v mestecu ni enakega. Ko ga šjor že od daleč zagleda, se mu obraz razjasni. Hvala bogu, spet bo smeha do solz! To ga pomlaja!

Bolj ko se mu Gino bliža, bolj se Dionisio resni. Tak ničé, komi, vendar ne sme opaziti, da ga šjor Fabris nestrpno pričakuje!

Sicer pa je Cilla prijeten in radodaren družabnik. Zato je Dionisiu dobrodošel. In plačal mu bo nekaj kvartinov! Fabrisa je te misli pri priči sram in bi je menda nikomur, za nič na svetu ne priznal! A kaj si hoče! Za denar mu trda prede. Pri Faustini uživa kôt in na mesec dobiva nekaj stotakov — najemnino, ki ji jo plačuje perica za podstrešno izbico. (Prej bi iztisnil vodo iz kamna, kot pa bi mu sorodnica navrgla še kak dinar!)

Zato se Dionisio večkrat odpelje v Pulj, kjer se mu posreči, da v potu svojega obraza, romajoč od Poncija do Pilata, vnovči kak bronast kipec, pepelnik iz oniksa, vazo iz alabastra ali kaj podobnega. Potem spet precej časa »lahko diha« — kot pravi.

Gino pa je poln cvenka! Ko pogleda malo globlje v kozarec, ga kar razmetava, češ saj mu šment žepe trga...

V Turinu ima brata mehaničarja, ki dobro zasluži in mu ne zna ničesar odreči. Zato pa prekučuje Gino z vsem mogočim: od bucike do nylon nogavic. Ko se mu v glavi razkadi, mu je vselej žal, da pije vsa družba na njegov račun. Sicer pa, do spomladi ga še lahko »molzejo«.

Cilla, optant, se do takrat nadeja izselitvenega dovoljenja. Brat mu pisari, naj se preseli k njemu; čemu bi se ne odzval tako prijaznemu in mnogoobetajočemu vabilu? Saj v mestecu ni več življenja. Z vsakim dnem je bolj prazno in pusto. Ostalo bo le nekaj težakov in z gmajn doseljeni bivši kozji pastirji!...

Dio buono, v taki družbi bi Dionisio ne hotel niti mrtev ostati!... Pridušuje se omizju, da se bo kar na lastno pest preselil k sorodnikom, če Faustine ne bo kmalu pamet srečala.

Signori Lenzi ga vabijo v Milano! Dionisio nervozno obtipava žepe. Žal, pisma nima pri sebi. Uff, vselej ga pozabi! Drugič ga jim prinese! Na tihem pa preklinja svoje petične sorodnike, ki se ne zmenijo več zanj. Naj jim še tako pisari, ne odgovore mu. Dokler so imeli tu njive in hiše ter vinograde okrog Pazina, Žminja in Kanfanara, jim je bil dober za nekakšnega pisarja in biriča. Zdaj pa...

Kadar ga Dionisio in Gino kar sama srkata, mladenič rad ustreže gospodovi želji in obuja spomine na leta, ko je nosil puško po abesinskih pustinjah. Cilla rad nagaja z »abesinščino« dekletom. Te pa mu hudo zamerijo, če to ali ono nagovori s »turru« (lepa) ali z »maua« (srčkana). »Pacek nemarni! Bogve, kake spolzke besede so to.« In kar javno se z njimi razmetuje. Fantje se jim bodo posmehovali! Ginu bi obraz razpraskale!

Ko že pogovor nanese na ženske, se Dionisiu nenadoma zasvetijo očke in pomembno mežikajoč namiguje Ginu na neko »dogodivščino«, katero mu je Cilla pred leti v vinjenosti zaupal. Starcu pa ne gre in ne gre iz spomina! Ko se je domisli, bi kar počil od smeha. Uff, uff, povera Maria! Kako se je petelinček nabrisal. Ufhaha. Sapa mu pohaja, solze mu lijo po licih. Uffahaha... In šele »post festum« hahaha. Privošči mu, babjeku! Mar ni? Sam trdi, da skoraj težje shaja brez žensk kot brez kruha in cigaret. (Gino rad pretirava in ljudje mu vsega ne verjamejo. Pes, ki laja, ne grize.)

(Ko so taborili v bližini neke abesinske vasi, je sergente — veseljak in burkež obljubil Ginu, da mu za primerno vsotico preskrbi dekle. Zelo da je sramežljivo in plašno. Ne upa se k vojaškim šotorom. Sestala se bosta v trdi noči zunaj vasi. Fant se mora podvizati! Guai, če bi starši opazili njeno odsotnost! In previden naj bo, da ju ne zalotijo! Mamma mia! Zato naj Gino priseže, da ne bo niti vžigalice prižgal!...

Dekle je mlado kot rosa, lepo, da ... da je kar greh, ker je ne bo videl. A bog pomagaj! Če noče tako, pa nič!

Bila je tema kot v rogu. Dekle do nosu zavito v šalih, na sebi pa je imelo nič koliko kril, da jo je Gino že hotel odsloviti, češ saj ji »človek ne more do živega«. Ves čas je molčala, na njegova vprašanja je le pritrjevala z »mhm« ali zanikavala z »nnkk«. Ko je že odhajalo, se fant ni mogel premagati. Stekel je za njo in ji z vžigalico posvetil v obraz. Skoraj bi ga božje! ... V brk se mu je zahihitala — skoraj šestdesetletna Kalabrežanka, ki jo je pogosto videval v četi.)

Škoda, da ni v njuni družbi signorine Gioconde. Pred njo moški mirne duše razdero kakšno kosmato. Nič ni v zadregi, le zvonko se zasmije. Njeni bisernobeli, šiljasti zobki spominjajo Dionisia na podlasico.

Šivilja, signorina Bronzi, je živahno, brhko, čedno, a ne več prav mlado dekle, ki se je pred dobrimi desetimi leti izučila v Trstu svoje obrti in se od takrat nosi kot mestne gospodične. Nakodrana je in načičkana, kadi, puli si obrvi, maže trepalnice, kadar gre v Pulj po opravkih, si da pobarvati nohte ...

Klepetulje jo vlačijo po zobeh, češ da je nevarna spogledljivka, da bo najbrž »obsedela«, ker se vsakega fanta brž naveliča. Zlobnejše med njimi trde narobe! Vendar pa rade z njo pokramljajo. Vse na njej se smehlja: sinje oči, jamice v licih, celo bakreno zlati kodrčki. Konec konca le ni tako napačna. Prijazna je, prisrčna, uslužna, darežljiva — kar potratna! Da pa ima pri vsem tem sebe najrajši, ji skoraj ne morejo zameriti.

Tisti, ki so imeli z Giocondo več opraviti, si pomembno namigujejo, češ da z njo ni dobro češenj zobati. Kdor se ji zameri, in to prav zlahka, grdo nasede. Pošteno mu zagode, pa čeprav čez sedem laških let!

Naj je takšna ali takšna, Dionisio jo rad vidi v svoji družbi. Navadno sedi poleg nje in se od časa do časa kakor slučajno dotakne njenega komolca; če se ji pri pitju zaleti, jo brž potolče po hrbtu (o, ko bi se ji pogostejše zaletavalo!); če ji na bluzi obvisi kak prašek cigaretnega pepela, ga ji brž odfrkne. (To je redka in dragocena prilžnost, da se vsaj bežno ali rahlo dotakne izzivajočih oblin.)

Dionisio zavida Ginu, ki lahko po mili volji objema to jedrnato telo. Saj je javna tajnost, da živita skupaj, čeprav se, kakor vse kaže, prav nič ne ljubita.

Cilla je prelen, da bi teh nekaj mesecev, ki jih bo še prebil v mestecu, brenčal okrog drugih deklet, Gioconda pa trenutno nima boljše izbire.

Zelo ji je pri srcu Salvatore Rochi, poslovodja nabavljalne zadruga, ki pa se ne meni zanjo.

Če prisede, je Gioconda vsa blažena. Razposajenost in zgovornost jo mineta, frfrasta, jezikava signorina Bronzi se prelevi v skromno, udržano dekle, ki tehta vsako besedo. Taka mu bo bolj ugajala!

Salvatore pa ji ne privošči besedice več kot ostalim. Cilla ga zbada, naj se nikar ne drži kakor lipov bog, saj ga ne bodo zatožili Concetti!

Vsako pomlad in jesen, ko sušični umirajo, ugibajo klepetulje, če bo tokrat tudi šjoro Rochi pobralo... Gioconda si želi, da bi jo čimprej... Bolnici pa je zdaj slabše, zdaj bolje, prava trdoživka je. Še je pri moči, da neprestano trpinči moža z ljubosumnostjo. Concetta niti svoji senci več ne zaupa. Salvatore niti ne pogleda nobene; dela ima več kot preveč in Dionisio se mu posmehuje, da niti umreti ne bo utegnil. Kar naprej delo in delo; najbrž si ga sam toliko nalaga, kakor šivilja Klara, ki po dnevi šiva, ponoči para.

Če ni Salvatore zvečer točno ob določeni uri doma, je že ogenj v strehi, češ da se je naveličal bolne sirotice, ki mu je žrtvovala mladost in lepo doto, s katero sta si sezidala hišo! S svojimi čari ga ne more več držati doma, otrok ni! Mož se je ohladil do nje, brez njegove ljubezni pa ji ni več življenja! Kdo je srečnica, katero objemajo njegove močne roke, jo ljubeče gledajo njegove lepe, žametno črne oči?! Gotovo si je kakšno izbral, ko mu za Concetto ni več mar! Ona ji že posveti; obraz ji razpraska, lase populi — zmlinči jo!

Žena presunljivo joče, tuli, lomi roke. Salvatore je ne more gledati; umakne se v izbo in se kar oblečen vrže na posteljo. Tak pekel prenaša že nekaj let.

Ko se Concetta izdivja, se bridko pokesa svojega ravnanja, pritiho-tapi se k možu in se mu na vse načine dobrika. On pa, z obrazom v blazinah, se niti ne zgane.

Žena drsa pred njim po kolenih, mu poljublja roke, vse dotlej, da je ne pritegne k sebi. Vrže se mu v objem in krčevito zaihti.

Salvatoru se zasmili. Ubogo, živčno razrvano bitje, ki neusmiljeno trpinči sebe in njega ter zaman prosjači trohico ljubezni. Concetta je njegov bolni otrok, kateremu je rednik, zaščitnik. Nič več! Ljubezen se ne da siliti.

Odkar se je v začetku jeseni naselilo v mestecu nekaj medjimur-skih družin iz Čakovca, je šjor Dionisio še bolj pogosto posedeval v gostilnici. Zbiral je okrog sebe znance, za katere je menil, da so mu še privrženi in jih ščuval zoper priseljence. Preklicani »kroatarji« se bodo tod razbohotili kot plevel in domačinom odjedali skorjico kruha.

Pritepencem morajo dati vselej in povsod razumeti, da so v mestecu nezaželeni!

Priskledniki so mu sicer glasno pritrdjevali, vendar pa besed niso resno jemali. Čemu bi jih po strani gledali, ko pa vse kaže, da se bo dalo s temi mirnimi, marljivimi ljudmi složno živeti.

Dionisiu je beseda pri priči zastala, če je k bližnji mizi sedel Marčelan, postaven, brkat mož, koščenega obraza in živih, svetlih oči.

Dionisievi priskledniki so brž drug za drugim zapuščali gospoda z izgovorom, da se jim mudi po opravkih, se mimogrede ustavljali pri Marčelanu za dve, tri besede, a se namenoma kar stoje z njim tako zaklepetali, da jim je že iz vljudnosti ponudil stol in kozarček.

Fabris je zaničljivo meril svoje »ubežnike«. Naj se še tako pridušajo ti »ščavi«, Dionisio ve, da bodo storili, kakor jim bo namignil Marčelan, bivši kolon signorov Lenzi, ki je sedaj ugleden možak, čigar beseda pri oblastnikih mnogo zaleže. Naj ga ljudje še tako hvalijo, kot značajneža in revolucionarja, šjor si misli svoje. Dedec je imel dober nos, ko se je med prvimi v mestecu spajdašil z goščarji... Sicer se je res toliko gnal za njihovo stvar, da so ga Nemci odvedli v Dachau — a najbrž se mu je že izplačalo...

Miha Marčelan, ki ima tudi v mestnem odboru za kolonizacijo odločujočo besedo in skrbi, da bi priseljencem česa ne primanjkovalo ter jih pogostoma obiskuje, večkrat privede tega ali onega s seboj k Feliceu, da bi se pri vinu pogovorila o začetnih težavah.

Krojač Kopjar, molčec in delaven kot mravlja, se dolgo upira Marčelanovemu vabilu. Škoda je časa in razen tega ni šivankar nič kaj navdušen vinski bratec. Saj se mu Miha posmehuje, da pije, kot bi vino imelo kosti. Končno pa se mu Kopjar le vda, sicer bo Marčelan trdil, da ne mara med ljudi in mu ni nič na tem, da se zbliža s someščani, s sedanjimi in bodočimi odjemalci.

Čeprav je krojač šele nekaj tednov tu, ima polne roke dela, ki mu kar vidno zastaja.

Celo Dionisio mu je odnesel svojo oguljeno, obledelo pelerino »color maron«, da mu jo obrne. Šjor ga hodi od časa do časa priganjat. Rad se zglesi v Kopjarjevi krojačnici, v bivši lekarnici magistra Cianbatiste Benleva, svojega dobrega prijatelja. Kar inako se mu stori, ko se razgleduje po prostoru in zdi se mu, da v krojačnici še zdaj diši po zdravilih, po jodu in lizolu in da nad vrati vzdana reliefna glava starega Eskulapa ježno gleda v belo-črno kockasta kamnita tla, ki so se svoje dni svetila kot zrcalo, sedaj pa so nastlana z nitkami in z odpadki blaga.

Fabris se pozanima o Kopjarjevem poreklu. Madžarsko ime? Najbrž so Ogri! Rad jih ima! Kot zastavnik je služil vojake v Sombotheru. To je bilo življenje! Šampanjec, cigani, čardaš! Pa ne po tleh, na mizah, caro mio! Ehehe... In nekaj besed še pomni! Naj pride ob katerikoli uri, vselej pozdravi krojača z: »Jureget ur!« (Dobro jutro, gospod.)

Brbljavi Dionisio se ves preda veselim spominom.

Krojač trdi, da živi njegov rod že tri sto let v Medjimurju!

Hrvati so, Hrvati! — kakor ostali priseljenci! Pišejo se pa: Turk, Lah, Nemec, Kranjac, Rus — in vsi hočejo biti Hrvati!« se šali šjor Fabris.

Kopjarjeva žena Erika kar poka od smeha. Krojač je redkobe-seden, njegova boljša polovica pa raglja! Visoka je, koščena, oglatega obraza, zakrivljenega nosu, usta ima velika, zobe dolge in rumene. Vselej hoče imeti zadnjo besedo. Erika nosi hlače! Če se le namršči, že je mož manjši od makovega zrna.

Taka je Kopjarica: suhega zlata je vredna, kakor trdi o sebi. Otroka bosta po njej! Postavlja se s svojima fantičema, ki sta lepa, črnotasa, temnooka dvojčka. Zgovorna sta, odrezava, prebrisana; nemirna kakor živo srebro. Telo je očetovo, duh materin!

Tomislav in Krešimir sta si podobna kot jajce jajcu. Celo starši ju zamenjujejo. Učiteljica jima je pa ukazala, naj nosi Tomi rdečo, Krešo pa modro kravato. Sicer se stalno moti.

Ko se Fabris poslovi od krojača, se mimogrede ustavi še pri starem Rusu, ki si je v bivši brivnici šjora Visintina uredil mizarsko delavnico.

Klepetulje so si prve dni obrusile jezike, ugibajoč, kako je s temi Rusi... Dio buono, pa menda vendar niso Rusi, pravi Rusi iz Rusije!...

Rusovi so vzbujali pozornost. Babnice in njihovi otročaji so spočetka kar cele ure prodajali zijala pred mizarsko delavnico, nastlano s svilnatimi, zlatorumenimi, skodranimi oblanci, da je starega že jezilo. »Do djavola, saj imamo tudi mi nosove sredi obraza — kakor oni...«

Celo Faustina je za čudo veliko vedela o starem Rusu. Ni ga še videla, a ga je znala podrobno opisati. Da je zgovoren možic, dolgih, belih, redkih mustač in sršočih obrvi, okroglega obraza, kratkega potlačenega nosu, zelenkastih, iskrečih se oči — skratka, podoben staremu mačku!

(Dionisio pa je važno povzdignil glas, češ, mačku ali Mačku!? Ko ga je Faustina debelo pogledala, je šjor zaničljivo zamahnil. Kje neki babnica ve, kdo je bil n. pr. Radič, Maček...)

Fabris bi s starim rad poklepetal. Ker so bile polknice v njegovi sobi že trhlene, je naročil mizarja na dom. Mojster ni utegnil, poslal je

pomočnika, svojega nečaka Zvonka. Dionisiu je bil tako zoprni, da bi ga najrajši odslovil. Slamnatih las, ozkega obraza in dolg kakor fižolova preklja... Šjor je Zvonka prekrstil v zvonik, v »campanile«. In kakšen štor je. Pri mizi ne ve kam z rokami, kam s pogledi, kar naprej mu od zadrege cveto lica. Ne pije, ne kadi, odgovori le, če ga kaj vprašaš... Kaj je ženska, pa menda sploh ne ve!...

Najbrž je Dionisio to omenil Giocondi; popoldne je že prigostolela v kamro, kjer je fant delal...

Pelagiji se je grdo zamerila. Mamma mia, drugič naj si, nastava nemarna, omisli izrez do popka! Kako se je pred fantom zvirala, se hihitala in grulila... Zvonko pa toliko, da je ni pred vrata postavil. Kadar dela, dela!

Če sta ga šjora preveč obirala, se je Pelagija odločno potegnila zanj. Pameten, prijeten fant je...

Faustina je pihala kakor jezna mačka... Tako torej, za pritepenca se poteguje! Najbrž je »vrgel oči nanjo«! S priseljencem se že ne bo spajdašila ali pa ji Fabrisovi vrata pokažejo...

Kadar gre Dionisio mimo Rusovih, se skoraj vsakikrat zaklepeta z Zvonkovo teto, zavaljeno kumo Doro. Beseda da besedo in ženska ga povabi v hišo, češ da mu bo pokazala sliko njenih odraslih otrok... Kar z rokavom obriše prah s šipe in drsi s prstom od obraza do obraza. Sive očke, ki se izgublajo v tolstih licih, zažare... Hči Maja je v Pazinu miličnik. Kako postavno dekle je! Ko bi jo videl v uniformi! Prilega se ji, kakor ulita. In iz kakšnega blaga je!... Iz njene stare jopice si je prikrojila bluzo... tole na sebi, šjor naj le potipa, kakšno sukno!

Drugi je Mitko! Podporočnik je že in sedaj študira v Ljubljani pravo. Delaven kakor čebela... Pohvaljen v službi, pohvaljen v šoli... Ves čas se drži juga, služboval je v Ilirski Bistrici, v Postojni, v Kočevju in si po tečajih nabiral znanja... Zdaj je pa na zeleni veji. Tak fant!...

Sicer se pa šjor mora spomniti njenega Mitka, saj sta se, ko je bil v septembru nekaj tednov doma, večkrat sprehajala...

O, Dionisio se dobro spominja brhkega, črnolasega, čednega fanta skrbno negovanih košatih zalizcev in tankih brčic. Z njim pa ne bo več razpravljaj. Dio buono, fant naj si kupi slovar tujk! Študent, pa ne ve, kaj pomeni »skepsa«, kaj »mentor«, kaj »metropola« itd. itd.

Dva najmlajša Dorina sinova pa gradita železnice!

»Inženirja sta?« radostno vzklikne Dionisio. (Vergine Maria, ko bi bil med izseljenci vsaj kak izobraženec!)

»Mladinca sta, mladinca. Eden je v brigadi v Stabijah, drugi pri Doboju! Kakšna inženirja!...« se hihita Dora.

Fabris se je v pičlem tednu seznanil z vsemi priseljenci in se jih tudi že dodobra naveličal. Konec oktobra pričakujejo še večjo skupino Čakovčanov. Še dvajset ali trideset oseb!

Kako naj se Dionisio privadi teh rovtarjev! Svoje dni se je tu shajala gospoda, mestece je bilo »piccolo Trieste«. Muzicirali in debatirali so v salonih gospodov: Lenzi, Benleva, Simoni; s posetnicami so drug drugega vabili na večerje, nosili so frak, bele rokavice in gospe toalete! Zdaj pa ... Ne bo več dolgo vzdržal ... Preselil se bo v Pulj, pa čeprav bi beračil ... Poletne mesece, do trgatve bi že ostajal pri Faustini, več ne ... In Lenzijevim bo še vztrajneje pisaril. Morda se ga le usmilijo in ga vzamejo k sebi v Milano. Za vsako ceno proč od teh smrdljivih ščavov!

V prostorni, pritlični sobi velike dvonadstropnice signorov Lenzi so po kotih zložene prave grmade težkih, oguljenih kovčkov, ogromnih svežnjev, cul in košar. Sredi sobe stoje tri dolge mize, na vsaki je razvrščenih vsaj petnajst cinastih krožnikov in prav toliko obrušeni svetlomodrih skodelic. Prišleci so trudni in lačni posedli k večerji. Slišati je le cmokanje polnih ust in podrsavanje žlic ob robove krožnikov.

Med mizami stopica šjora Cosima, sijočega obraza, do komolcev zavihanih rokavov, da se vidijo jamice v tolstih podlaktnicah. Cosimi nič ne uvide. Njene črne očke švigajo sem in tja. Če ta ali oni s koščkom kruha pobriše krožnik, je že brž pri njem. Dio buono! Najbrž je še lačen, saj bo še krožnik snedel. V kuhinji je še vsega dovolj.

»Jos, jos!« se nasmiha Cosima in že gospodovalno prikima. Kaj bi v zadregi mencial in se zaradi lepšega branil. Take minestre še niso jedli! In že odbrzi v kuhinjo. Ko nosi zvrhan pladenj krožnikov, stopa previdno, kakor po poledici.

Zorica Hajoš, desetletno dekletce velikih, medenorjavih oči in drobnega obraza kakor hrček, sedi na culi blizu vrat in kadar pridrobi Cosima mimo, potegne noge k sebi, sicer bi se lahko obnje spotaknila!

Zorica je šele pet ur v mestecu, a že si je zapomnila nekaj italijanskih besed. Ve, da pomeni: šjora — gosa, ragazza — dekle, cocola — srčkana, cicina — pa najbrž navihanka! Tako ji je popoldne rekla šjora Cosima in ji poredno požugala, ko jo je našla v gruči Babičevih, Zubovičevih in Stoparjevih otrok, katere je morala zabavati, da se ne bi preveč drli, ker so njihovi starši odšli po opravkih. Skoraj do onemoglosti se je utrudila, ko se jim je na vse načine spakovala, da so se

paglavčkom solze posušile. Zorica ne zna nikomur nič odreči, zlasti, če govore z njo, kot bi rožice sadili: »Zorice dušo! Zorice draga!« Danes pa je bilo dekletce utrujeno od dolge poti. Kakšna vožnja s kamioni! Ostri ovinki, da so pri vsakem zamižali. Do koder sega pogled — vinogradi, terasaste, rdeče njivice, obdane s kamnito škarpo. Gaji krivenčastih figovih dreves, tu in tam skupina črnih, suličastih cipres. Ob cesti nanizane vasice, gosposka hiša s pergolo in beneškim vodnjakom vmes, samotna cerkvena z loggio in zapuščenim pokopališčem. Priseljenci so mahaje z robci pozdravljali hiše, škarpe, drevje, ljudi. Očanci zagorelih in zgubanih lic so prvi hip začudeno strmeli za njimi, potem pa so se jim odtajala lica v nasmeh. Saj to so vendar kolonisti! Čakovčani!

Pred Lenzijsko hišo je priseljence čakala gruča ljudi. Ob vsaki strani ulice je stalo nekaj mlajev, ki jih je spajal iz desak zbit lok z napisom DOBRODOŠLI! Črke so precej okorne, razmak med njimi neenak, za poslednjo črko je skoraj zmanjkalo prostora.

Marčelan je popisoval ljudi v majhni sobici poleg jedilnice. Priseljenci so se v dvoredih razvrstili pred vrata.

Med poslednjimi sta ostali na ploščadi kamiona Zorica in njena teta Ljerka, še mlado, prikupno dekle. Počakali sta, da se pred njima skobacajo z vozila Babičevi s svojim »otroškim vrtcem«, stara Zubovička, ki je bila od vožnje še vsa vrtoglava in je sedela med svojimi culami kot kup nesreče, noseča Horvatička, ki je bila že zelo »široka« in so ji znanci prerokovali dvojčka...

H kamionu je pristopil droban, mlad moški, jajčaste lobanje in skoraj ženskega obraza. Okrog debelih ustnic se mu je plazil umazan nasmeh. Majhne, okrogle, lokave, sive oči, zastrote z dolgimi, svilenimi trepalnicami, so se mu zaiskrile, ko je iztegnil roke proti Ljerki, da bi jo postavil na tla. Dekle pa je zardelo in se ubranilo njegovega prijema.

Fanta je dregnila Gioconda in se pikro zahihitala: »Gino, ne izplača se; kilo dobiš!«

Tedaj so Ljerko pograbile močne roke, hip je lebdela med nebom in zemljo in se zazrla pod seboj v čeden, širok, zagorel obraz in v dvoje toplih, žametnočrnih oči. A preden se mu je mogla zahvaliti, se je možak že izgubil v gneči...

»Orco, če bi ga videla Concetta,« je siknila za njim signorina Bronzi.

»Kako razklada namesto vreč dekleta,« je povzel Gino in oba sta se zakrohotala.

Ko sta Ljerka in Zorica znosili v jedilnico vse cule in svežnje, se jima je pridružila Gioconda, ki bo njuna sosedka. Stanovali bodo soba ob sobi, in Ljerka, ki je tudi šivilja, bo delala z njo v isti šivalnici.

Gioconda ju je vodila v drugo nadstropje Lenzijske hiše. Obokani hodniki, tlakovani s kamnitimi ploščami, od koder se je videlo na obzidano dvorišče z beneškim vodnjakom na sredi, so Zorico spominjali na samostan, kamor je še prav majhna zahajala z mamo ob porciunkulah.

Gioconda ju je pripeljala v veliko sobo z bornim pohištvom. Ob zidu je stala železna postelja, ob oknu stol z naslonilom v obliki lire in je signorini služil kot umivalnik, v kotu črviva omara, na sredi majava mizica.

Gioconda je sedla kar na posteljo, pogrnjeno s kosmato vojaško odejo, in žalostno vzdihnila. Kako krasna je bila nekdanj ta soba! Soba signorine Olimpie Lenzi! (Stari Bronzi je bil pri njih vrtnar in kot punčka se je večkrat pritihotapila k padroni.) Zdelo se ji je kakor v sanjah. Parket se je bleščal kot zrcalo, niti hoditi se ni upala po njem. Prižgan lesteneč je kar vid jemal! Baržunaste zavese, mehke, pisane preproge, signorina Olimpia v svileni domači halji — Saj nima besed! Na sveti večer je dal stari šjor Lenzi prevleči stene s srebrnim papirjem, ogromno božično drevo se je utrinjalo od številnih raket, z veje na vejo je brizgala njihova zlatozelena luč! Takrat si Gioconda niti v sanjah ni drznila zaželeči, da bi kdaj stanovala pod streho takih gospodov.

Ljerka je sedela kot soha, pestovaje roke v naročju in se otožno nasmihala zgovorni signorini. Giocondo je kar žalilo, da je niso zanimali njeni otroški spomini. Kmečka bunka, čeprav ne po videzu!

Ljerka je prav čedno, milo, udržano dekle, ovalnega obraza, velikih, otožnih sivih oči, gostih obrvi, svetlokostanjevih, valovitih las, na tilniku zvezanih v klobko, srčastih ustnic. Marsikateri moški v mestu se bo ozrl za njo...

Zorici pa so lička kar žarela. Kako rada bi bila takrat stanovala v tej sobi! Kdo je pa prebival v oni, ki je njima namenjena?

Punčka se jezno našobi, kar verjeti ne more. Signorina je hudobna! Njuno sobo da so Lenzijski uporabljali za ropotarnico! Kasneje pa je šjora Faustina v njej gojila sviloprejkke... Zorico bo v taki sobi strah! Ponoči se ji bo zdelo, da je po tleh nastlano murvino listje in v njem nekaj gomazi... Ali pa bo sanjala, da je okrog nje na rjuhi vse polno srebrnkastobelih, nabreklih bub sviloprejk!...

Fabris je zvečer dolgo sedel na terasi, obrasli s trto, odkoder je lep razgled na Lenzijsko dvorišče, in se prezirljivo smehljajoč opazoval tamkajšnji »direndaj«...

Večer je bil precej hladen, bril je severnjak; orumenelo listje je kapljalo z brajd. Zablestele so prve, drobne zvezde.

Po večerji sta ga obiskala Gino in Gioconda, da bi, kakor jima je naročil, poročala o novicah.

Šjor se je zavil v oguljeno odejo, ker ga rado trga po nogah. Faustina je prinesla bokal črnine in jo prej v kuhinji pošteno krstila. Nato sta besedo prepustila gostoma, ki sta žlobudrala kot raztrgana dohtarja.

Pol ure pozneje sta Fabrisa vedela o priseljencih več, kot če bi se ves popoldan mudila med njimi. Celo to, da ima Babička veliko bradavico na nosu, da Štefička škili na desno oko, da Zubovički manjkata prednja sekalca, da stari Vujatovič pogrkuje, da mala Stoparjeva jeclja... Gioconda je oponašala leseno držo Lajoševe Ljerke, hihitanje nagajive in prikupne frkljice Zorice, racajočo hojo debele Drojaričke, robate kretnje jezične Miličke.

Signorina Bronzi zna opazovati. Nič ji ne uide, nobena zaplata, ne zvrnjene pete ali umazan žepni robec, odtrgan gumb, luknja v nogavici...

Faustina bi ji bila lahko hvaležna za tako izčrpno poročilo. Zaslužila si je kaj poštenega za pod zob; debelo rezino mastnega ovčjega sira, narezek pršuta ali mortadele, ne pa kozarček bevande!

Šjora pa kot da šteje požirke. Od časa do časa ju grdo pogleda, zlasti Gina, ki kar zлива vase! A v hipu se zave in se mu brž po silil priliznjeno in sladkobno nasmehne. Njemu se pač ne sme zameriti. Česar koli ji pri hiši zmanjka, ji Cilla nabavi.

Bokal je že prazen in Faustina je zaploskala, da bi priklicala Pelagijo iz kuhinje. Dekle se je takoj odzvalo. Gotovo je na pragu prisluškovalo... Nocoj ji Pelagija ni prav nič po godu. Niti z besedico noče pomagati Fabrisovim, ki na vsa usta obirajo priseljene »ščave«. Tega ji Faustina ne bo zlepa odpustila. Saj jo je ona vzredila! Zato zahteva, da se dninarica vselej in v vsem ravna po njej, da hvali, kar šjori ugaja, da graja, kar padrona obsoja, da joče, kadar se Fabrisovka žalosti, in se smeje temu, kar se Faustini zdi smešno. Pelagija je edini od petih otrok stare sirote Fumice, ki stanuje v Fabrisovi pol podrti kajži, tik za njihovim velikim vrtom. Starki so bolezn, nezgode in vojna pobrali moža in štiri otroke. Siroti sta vsa leta živeli od drobtin s Fabrisovih miz. Faustina, ki ni imela otrok, je Pelagijo tako rekoč posvojila. Črnolasa, malce križemgleda, zamazana, v predolgi podar-

jenih oblekah je bila videti kot cigančica! Faustina jo je jemala k sebi v lepe, svetle sobane in punčki se je zdelo kot v pravljici. Šjora jo je kopala, jo ujčkala ali metala v zrak, da je otrok vzradoščeno vreščal. Kadar je bila Faustina dobre volje, ji je dajala sladkorčke, jo nagajivo ščipala v rdeča, polna lička in ji prepevala, če pa je bila nataknjena, je otroka, ki je vsak dan po nekajkrat prikobacal k Fabrisovim in posedeval na pragu ali na stopnicah kot udomačeno mače, za prazen nič zlasala in ga spodila domov.

Faustina se je trdovratno oklepala vraž, številu tri je pripisovala poseben pomen. Kadar je punčki potisnila v usta sladkorček, je Pelagija za trdno vedela, da dobi še dva; če jo je poljubila, jo je trikrat, če prekrizala — prav tako! Če pa je udarila — je prisolila otroku tri poštene okoli ušes!...

Pelagija je prav kmalu morala pomagati v kuhinji, prebirati ali luščiti fižol, izbirati jedrea, mešati rumenjake s sladkorjem. Sirotica jo je tolikokrat izkúpila! Vražja žlica, kar sama ji je silila v usta. Bila je nekak »poštar« šjore Faustine; tekala je k sosedom ali k znanecem po mestecu, raznašala sporočila, ki jih je Fabrisovka z oglati, pokončno pisavo napisala na listek. Faustina je že takrat nagovarjala, pravzaprav zabičevala dekletcu, naj prisluškuje, kaj dninarice ali sosedo o šjori govore... Prislužila si bo sladkorčke, ne le tri, morda trikrat tri!

Ko je odrasla otroškim letom, je Pelagija morala trdo prijeti za delo. Okopavala je Fabrisove njive, plela njihov vrt, krmila prašiče, cepila drva, donášala vodo, loščila parkete. Pelagija sem, Pelagija tja...

Fumica je ostarela, oslabela, zbolela. Brkljala je od jutra do mraka, videlo pa se ni dosti. Delo je čakalo Pelagijo! A komaj se je česa lotila, že je zadonel s pergole ali s terase gospodovalni glas šjore Faustine. »Alo, ragazza, allo, su, su!« Mati in hči sta se spogledali. Fumica je vdano zavzdihnila in čeprav je pravkar legla, je brž vstala ter priganjala Pelagijo. Šjora je zamerljiva in muhasta! Večkrat je dekle surovo odslovila, če se ji je le zdelo, da se je le minuto zakasnila.

Pelagija je hotela v tovarno, a šjora Fabris se je kar križala, če jo je slišala tako »bogokletno« govoriti. Mater bi zapustila in njo, ki jo je vzredila! V mesto hoče, da se pogubi!

Fumica hčerki ni branila, le njene velike, otožne oči, v katerih so se utrinjale zlate pege — so se ji orosile.

In Pelagija bi ne mogla oditi, če bi ji v mestu ponujali cekine!

Leta so minevala.

Tudi po fantih se Pelagija ni smela ozirati... Klepetulje so jo brž zatožile Faustini, če je pokramljala s sovrstnikom pod cerkveno loggio, pri cisterni ali pod pergolo Feliceove osterie...

Šjora je bila razkačena kot puran. Lepe besede da so le limanice... Fant se bo z njo poigral in zbogom. Ko bi bila petična, lepa ali vsaj kaj izučena... Tako pa!... Lopatasti roki, nekaj tršatih kosti, kita žimnatih las in; res, košček blagega srca — punca, punca, to je skoraj nič; moški se za kaj takega danes ne pulijo.

Pelagiji je šlo na jok, ko se je spomnila šjorinih besed: lopatasti roki, nekaj tršatih kosti... Taka je od prenapornega in prezgodnjega garanja. — Fabrisovki je garala. Najrajši bi ji pljunila v obraz!

Pelagija je samevala, v družbe ni zahajala že zaradi božjega miru. Njene vrstnice bi jo »zapeljale« na ples k Feliceu in potem bi Faustina mesece otresala jezik, mati pa skrivaj jokala, ker bi ji babnica bogve kaj natvezila. Fanta ni imela, ne lepih oblek; vabili je niso — ponujala pa se ne bo nikomur!

Z bridkostjo je v ogledalu odkrila vsako novo gubico na obrazu. S kako bivšo sošolko se je sprehajala po gmajni, ob sončnih popoldnevih posedevala na vrtni škarpri in krpala obleke, ker sicer ni utegnila. Faustina ji je še to zamerjala, češ da je v nedeljo pregrešno šivati, in jo je naganjala k večernicam.

Njene vrstnice, ki so skoraj že vse imele može in otroke, so se ji posmehovale, da živi kot nuna, in jo zbadale, da v svoji čumnati najbrž čaka kakega princa...! Eee, ragazza, kdor hoče plavati, mora najprej v vodo skočiti.

Pelagija je postajala z vsakim letom bolj samotarska, zagrenjena, razdražena. Samozavest jo je zapuščala. Ni imela veselja do dela, ne do življenja. Kako bi se oklenila tistega, ki bi jo ljubil! Ko bi ne bila vso mladost preživela v tem izumrlem gnezdecu, bi morda tudi njo kdo zasnubil. Vleklo jo je v Poreč, v Pazin, v Rovinj, v Pulj. Koliko let je že zamujenih! Preklinjala je Faustino, ki ji je zagrenila mladost. Celo z materjo je bila večkrat surova. A ob pogledu na vdano, nebogljeno starko se je bridko pokesala svojega ravnanja. Zgrudila se je k materini postelji na kolena in jo ihteč prosila odpuščanja.

Odkar pa je Pelagija potožila mlademu Rusu svoje gorje in jo je Zvonko nagovarjal, naj zapusti tako gospodinjo, se je dekle vse bolj pogosto ukvarjalo s to mislijo. Kdaj bi že odšla, če bi živela med ljudmi, kakršni so priseljenci. Delavni, podjetni, ponosni! Med njimi je malo Pelagij!

Gino in Gioconda sta ostala pri Fabrisovih pozno v noč. Razsvetljena okna Lenzijsve dvonadstropnice so drugo za drugim ugašala, priseljenci so zaspali.

Dionisio se je še dolgo sprehajal po svoji sobi in si zadovoljno momlja je mencial roke. Hehehe! Pritepencem se bo še pošteno otepalo, da so se vgnezdili v tem mestecu. Kateri zlomek jih je prignal v Istro; še tukajšnjih »ščavov« je preveč. Italianissimi bi še te najrajši v žlici vode potopili! Eee, šjor Dionisio jim že posveti. Dokler bo le še z mezincom migal, bo spletkaril zoper nje. Z Ginom in Giocondo si podaljša roki. Ta bi še boga ukanila. Z vsemi mazili sta namazana... Pritepenčki se bodo počutili v mestecu kakor v sršenjem gnezdu. Gino dregni sem, Gino dregni tja!... Hahaha! In nikomur se niti sanjalo ne bo, kdo se je razdor.

Saj nista obljubila le zato, ker sta bila v »rožicah«...

(Dalje sledi.)

GLEDALIŠČE

MISLI OB ROBU BOROVE DRAME »KOLESA TEME«

Borova najnovejša drama »Kolesa teme« je doživela v dnevnem časopisju zelo udržano oceno. Za navajanjem številnih odlik novega dela — obvladanje odrske tehnike, formalno dovršenega dialoga, plastičnega slikanja značajev in aktualne tematike se je v končni sodbi o delu kazala očitna zadrega, vidna iz raznih obrobni zadržkov in še številnejših retoričnih vprašanj. Če pomislimo, da tvorijo opažene kvalitete dovršen del dramske obrti sploh, se vsiljuje vprašanje, katere so tiste pomanjkljivosti, da delo vzlic številnim vrednotam ne nudi čistega neskaljenega estetskega užitka.

Pri oceni sleherne drame je metodično najbolje izhajati pred analizo dejajlov iz celotnega vtisa, ki ga napravi drama na gledalca oziroma bralca, in celotni vtis nam v konkretnem primeru pove, da z moralno atmosfero te drame ni nekaj v redu, da delo kot drama s tragičnim jedrom ni dovolj tragedijsko tehtno, da so konflikti in osebe, ki te konflikte doživljajo, in njih medsebojni odnosi iz lažje tvarine, kot se običajno grade tragične drame, skratka, da je avtor, sledeč svojemu fantazijskemu navdihu prepovršno tehtal formalno-estetska in moralno-psihološka sredstva za dosego svojega umetniškega smotra.

Skušajmo te splošne misli pojasniti z avtorjevim lastnim razmišljanjem o njegovi dramski tvornosti. V Gledališkem listu, posvečenem tej drami, pravi Bor o svojem prejšnjem dramskem delu, »da v delu (Vrnitvi Blažonovih) niso bile uravnovešene prvine drame in komedije in da zato ta ni imela prave skladnosti. Menim, da bi Blažonovi morala biti čista komedija.«

Pa je prišla tvoja sestra Smrt:
Ti zame ni?
In sen, tvoj sinček, v očeh zastrt,
mrmraje, podoben čebelici:
Smem sesti semkaj ob tvojo stran?
Ti zame ni? Pa dahnem vanj:
Ne, ni mi, ni.

Smrt bo prišla, ko ti boš tam spod,
prej ko slej —
sen bo prišel, ko pojdeš odtod;
ne tega ne one ne prosim, glej,
kar prosim tebe, ljubljena Noč —
pridi že s krili plahutajoč,
čim prej, čim prej!

Prevedel Matej Bor

KOLONIJA

Gema Hafner

(Dalje)

5

Okrog vogalov se je podila burja, se zaganjala v polknice, butala v vrata, tu in tam je posnela s strehe staro, razpokano opeko.

Zorica je potisnila mizo v kot, k pečici. Od časa do časa je odprla vratca in opazovala, kako se plamen poigrava s poleni in riše proge po njih. Zublji so zdaj škrlatni, potem vijoličasto modri, rezedno zelenkasti ali limonasto rumeni.

A Ljerka je le strmo privzdigovala obrvi, ker se je iz pečice kadilo in nečakinja je ubogljivo, molče spet zlezla na svoj stol. Užaljeno, izpod čela je pogledovala v teto, ki ji ne dovoli nedolžne zabavice.

Ljerka ji pač vse zamerja: da lasa Spartaka, sinčka šjore Cosime, nagajivega fantička, bledega kot voščen bogec, s katerim se sicer Zorica rada poigra; a vsakokrat se, seveda po njegovi krivdi spreta! Ker jo pobalinček ozmerja s »ščavo«, ga pošteno našeška.

Da se pogostokrat, zlasti proti večeru, z vrtni strani pritihotapi k Fabrisovim, se po latniku vzpne do pritličnega okna in kuka skozi reže polknice v jedilnico, kjer igra šjor Fabris na klavirju. Starec niha

z glavo zdaj na desno zdaj na levo in zadovoljno brunda kot medved pred loncem medu.

Čudovita soba, Zorica bi se zlepa ne naveličala gledati vanjo. Dekletce posili kašelj, odreveni ji roka ali spodrsne noga Kot zrela smokva pade s podzidka in jo ucvre domov.

Šjora Faustina pa potem še ves teden štorclja okrog hiše in preži na paglavce teh »maledettih« kolonistov, ki so ji spet osmukali brajde, nalomili latnik, prevrnili cvetlične lončke. Če Ljerka izve za vzrok Fabrisovkinega hudovanja, brž osumi Zorico. Ker dekletce ni vajeno lagati, sta kmalu skupaj!

Zlasti pa ji teta zlepa ne odpusti, če stika po Giocondini sobi! Zorico je skušnjava nekajkrat premagala, saj je soba skoraj vedno nezaklenjena. Gioconda zaupa Ljerki, čemu bi pred njo zaklepala sobo!? Po mili volji naj razpolaga z električnim kuhalnikom (v njuni sobi ni stikala); čemu bi nosila vodo s pritličja, ko je v njeni sobi vodovodna pipa.

Kadar je Gioconda dobre volje, poseda po ves večer pri Ljerki. Kar na posteljo se spravi, si podvije noge, hrbet si zasloni z blazinami in se loti spominov! Najraje o svojih »fidanzatih«. Smeje se in joče nad svojo preteklostjo in vzdihuje nad pusto, enolično sedanostjo. Njeno srce je kakor prazen vodnjak. (O Salvatoru ne črhne nobene, še sama si ni na jasnem, kaj čuti do njega. Ugaja ji, vznemirja jo! Žali jo njegova nedostopnost, a tolaži dejstvo, da za nobeno ne pogleduje. V njegovi družbi je vsa omotična, ko pa ga nekaj dni ne vidi, skoraj pozabi nanj.)

O Ginu pa Ljerki mnogo pripoveduje, celo take podrobnosti, da mora Zorico spoditi. Naj gre v njeno sobo in naj počne, kar se ji zljubi. Dekletce brska po njeni toaletni mizici, ki je pokončno postavljen zaboj, prekrit s cvetlično vzorčastim platnom. Maže se s kremami, pomadami, z rdečilom in s črtalom za obrvi. O, kadar se bodo s Spartakom, s Flavijem, z Brutom za cerkveno loggio igrali »teatro«, si bo od »Zie« Gioconde »sposodila« vsaj kako rdečilo! Ljerka jih nima.

Signorina Bronzi pa kakor furija! Teta je Zorico strogo kaznovala.

Gioconda pa jo dostikrat po nedolžnem obsoja! Pa ne samo njo, tudi Ljerko! Da je spet nekdo stikal po njeni sobi, brskal celo po miznici, po omari! Tega ne prenese! Nesramnici izkoriščata njeno dobroto!

Ljerki gre od užaljenosti kar na jok. Če bi se imela kam, bi se pri priči izselila. Svojo sosedo roti, naj sobo zaklepa! Če bi slučajno potrebovala več vode — ne le v pritličje, v grapo, uro daleč, v Mirno bi stekla po njo! Stokrat rajši, kot požirati krivične očitke!

Kmalu pa se vihra signorine Bronzi poleže, in kakor da se nista sprli, pridrobi k Ljerki, jo objame, poljublja in ji namiguje, da ji m o r a nekaj posebnega povedati! Seveda ne pred Zorico!

Ljerka se drži kot soha, Gioconda pa se ji na vse načine dobrika. Stupidina, saj vendar ni resno mislila! To so živci, živci! Kakor šibica so, za vsako figo se vnamejo! Pa saj beseda ni konj! Gioconda je kakor Bog, kogar ima rada, ga tepe; življenje pa njo! Če bi Ljerka prestala le trohico tega, kar je ona, bi ne bila več dovzetna za take malenkosti! O, nihče je več ne razume... Naj ji še tokrat, poslednjič odpusti.

Bronzijeve se čudi, da se Salvatore zadnje čase tako pogostoma oglašča v šivalnici. Dá si skrojiti srajco, prišiti nov ovratnik, zakrpati suknjič ali pa le zarobiti robec... Concetta je bolna! Dio mio, še gumbov ji več ne pusti prišiti. In kako dolgo se zasedi. Pa tudi zgovornejši, dovtipnejši, duhovitejši je kot prej! Ves čas kramlja največ z Giocondo, oči mu pa uhajajo k Ljerki!

Ta se le redkokdaj vplete v pogovor, navadno niti takrat ne dvigne glave od šivanja. Ko čuti na sebi njegove tople poglede, kar otrpne od nepopisne sladkosti in se le blaženo smehlja. Gioconda je po takih obiskih še ves dan židane volje. Ljerka bi se ji najrajši v obraz zamejala. Prismoda domišljava, grdo se vara!

Po delu Ljerko kar samo zanese v bližino Rochijeve hiše. Morda ga bo srečala.

Ko že od daleč zagleda, da se na pergoli suši ruta, predpasnik, bluza ali krilo, če zasliši Concettin glas ali jo vidi, kako na oknu sloneč čaka svojega moža, jo kar strese... Kot omotična odtava domov in se jezi nase. Izruvati si ga mora iz srca, saj ni prost! Nekaj prijaznih besed, prikupnih smehljajev, toplih pogledov, bežen dotik pramenov njunih las, ko se je sklonil nad njenim šivanjem, ob katerem sta oba vzdrhtela (Ljerki se vsaj zdi, da je tudi on), nekaj krepkih stiskov rok (rad si pridrži njene prste v dlaneh), in že se je zatelebala! Kakor kakšna frklja... Čemu jo bega! Odslej ga niti pogledala ne bo več!

Njena zadržanost spravlja Salvatora v zadrego. S čim jo je užalil, se ji zameril? Še prijaznejši je, prikupnejši. Da se ne bi tovarišice ob tem spotikovale, se trudi, da bi bil tudi z njimi tak. (Šivankarice pa se muzaje spogledujejo... Pfi, njegova ljubeznivost je kot ponarejeno zlato!)

Gioconda bi se najrajši razpočila! Za Hajošico »meče oči«! Ona pa je kar cvetela, ko se je Salvatore oglašal... Ljerka se drži kot bi ne znala do pet šteti! Uf, farizejka! Bog ve, kako daleč sta že... Ji že popopra to ljubezen...

Ljerka je le s težavo hlinila hladno vljudnost, ko bi se mu najraje vrgla okrog vratu. Po vsakem njegovem obisku v šivalnici je bila od notranjega napora vsa zlomljena.

Tudi tega viharnega večera je šivala gumbе na Salvatorovo novo, svetlo modro srajco, ki jo je popoldne izgotovila. Rada si je prinašala kaj njegovega v sobo. Od časa do časa je kradoma pogledovala v Zorico. Škrat poredni jo vselej, kadar ve, da šiva za Salvadora, pazljivo motri. Pravi, da je takrat prav posebno lepa; kakor da jo ožarja neka notranja svetloba...

Nenadoma je na Giocondina vrata močno potrkalo. Trikrat, petkrat... Stresanje za kljuko, butanje.

Zorica je stekla na hodnik in spoznala Bronzijevo sestrično, ki je bila popoldne na obisku. Povabili sta jo k sebi, da ne bi na hodniku zmrzovala. Bogve, kdaj se signorina vrne. Šla je na klepet ali morda v kino. Če je z Ginom zavila k Feliceju, je ne bo do polnoči. Včasih pa sploh ne pride domov spat.

Sorodnica sedi kot na trnju. Popoldne je pri Giocondi pozabila volneno ruto, brez nje bi nerada šla na pot. Ob desetih odpelje poslednji avtobus v Paziň. Rada bi opolnoči ujela vlak proti Reki.

Živi v Mariboru, bila je pri znanki v Gorici... Službo išče. Zaposlena je bila v pisarni železniške delavnice, a zbolela je in neumnica službo odpovedala. Že dobro leto se ukvarja le z vezenjem. Spočetka je lepo kazalo. Sedaj pa... Vrag vzemi vezenine, ljudje imajo komaj za hrano. Trda ji prede! Znanka ji je obljubila, da ji v Novi Gorici preskrbi službo. Za enkrat pa ni upanja. Pisarniških moči je itak povsod preveč!... Poskusila bo srečo še pri botri v Zagrebu.

Ljerka je le na pol poslušala zgovorno, rdečelično, prikupno dekle. Skoraj bo deset! Ob tem času ležeta z Zorico. Bo Giocondina sorodnica pri njiju vso noč prebedela na trdi stolici ali pa bi ji ponudila Zoričino ležišče?... Smola, prav danes je soba zaklenjena.

Otroku se zasvetijo očke. Če bi preizkusili vse ključe!?

Šesti, ključ postrešne kamre se je vdal.

Ljerka je za hip premišljala, potem pa je tujko kar samo pustila v sobo. Sorodnica vendar ne bo izmikala...

Ko sta bili spet sami, se je Ljerka pokesala. Prenaglila se je... Morda bo muhasta Gioconda celo vzrojila. Pri njej zlepa ne zadeneš prave!

Ko sta se z Zorico spravljali v posteljo, se je Bronzijeva vrnila. Posmehljivo se je našobila, ko sta ji povedali kako in kaj. Phi! Saj stanuje takorekoč na cesti. Komur in kadar se zljubi, vdere v njeno

sobo! Saj ni osteria! In Hojošica ji trobi, naj sobo zaklepa! Hahaha. Ni vedela, da kamrin ključ odklepa... Uhh. Kdo bi ji verjel...

Nekaj minut kasneje je spet privihrala. Mamma mia, mamma mia! Razburjeno je tekala po sobi, se trkala na prsi, se križala in ni mogla do sape. Vergine Maria! Petsto bonov, vse, kar jih je premogla, petsto tekstilnih bonov je zmanjkalo.

Ljerka je odrevenela.

Pretaknili sta vse predale, zmetali stvari iz omare, iz kovčkov. Zaman. Gioconda je vila roke in hlipala. V miznici jih je imela, ecco tu, pod črnilnikom! Kdo bi si bil mislil, da jih bo sestrična... Vrag ali sotona, kdorkoli že! O, da bi mu prsti zogljeneli!

Ljerka se je zgrudila na stol, bela kot krpa! Roki si je tiščala na senca in stokala, kakor bi jo bičali.

Gioconda, ki je vsa iz sebe vihrala po sobi, se je večkrat kradoma rahlo pogladila po prsih. Da ne bi zašumelo... V modrček jih je skrila!...

Nekaj dni se je po mestecu govorilo le o bonih. Mnenja so se delila. Večina je verjela, da jih je odnesla sestrična. Orco, obisk se ji je obnesel! Res je: žlahta, raztrgana plahta! Drugi so menili, da jih je Gioconda najbrž založila ali pa celo že porabila... Bilo bi ji podobno. Temu ali onemu pa se je zaradi Giocondinega namigovanja vendarle vsilila misel, da je Ljerko hudič premotil. Hja, priložnost je priložnost, zlasti če se krivdo lahko zvali na drugega.

Ljerka si skoraj niti na cesto ni več upala. »Majke Isusove!« kaj jo je doletelo!...

Čakovčani so jo na vse načine tolažili. Če bi se kdo drznil in jo le z besedico obsodil, mu razčesnejo čeljusti! Toda nihče ni črhnal žaljivke... Uff, kje pa! O signorini, o »compagni« Ljerki! Usta so molčala, ne pa zloben blišč oči, zmig ramen, kretnje rok.

Marčelan se je kar jezil na Ljerko, ker si dekle stvar preveč k srcu žene. Saj vsi poznajo frfrasto Giocondo. Tak vik in krik, a ni dvakrat reči, da bo lepega dne preklemanske bone izbezala iz žimnice.

Ljerka se je zaklinjala, da ne ostane več v tej hiši. Prvega se izseli, čeprav v kako prazno ovčjo stajo.

Marčelanovi jo sprejmejo odprtih rok! A šele spomladi. Fant bo odšel k vojakom in njegova izbza ji je na razpolago.

Zorico je grizla vest. O, ko bi je ne bila obšla tista nora misel! Prosila je Ljerko, naj jo pošteno oklofuta, zlasa! Potem bo Zorici odleglo! Prekleti ključ, ki je povzročil toliko gorja, pa je vrgla v cisterno.

Gioconda pa se je veselila, da je Ljerkin »svetniški sij« potemnel. Sum je sum, korenin mu zlepa ne izruvaš. Za enkrat je dovolj. Pozneje — ji bo pa že še kakšno skuhalala!...

6

Concetti že ves teden ni bilo dobro. Jezilo jo je, da ravno sedaj, ko je napočila »Horvatičkina ura«. Zabičala je sosedam in znankam, naj ji po vsakem obisku pri otročnici poročajo kako in kaj. Tako radovednici ne bo treba nekajkrat dnevno k sosedu. Strme stopnice jo zelo utrujeajo in jemljejo sapo.

Da se Horvatička le ne bo uštela. Concetta ji šiva krasno rožnato odejico. Skoraj ji je žal, da ni izbrala bele svile. Če bo sinček? ... Horvatička pa žene in žene svojo — da bo in bo punčka. Prav take težave je imela, ko je nosila Gordano, Smiljano, Dunjo, Bosiljko ...

Čakovčanke se rade oglašajo pri njej, in vsakokrat rešetajo, katera v mestecu je najprimernejša, da jo Horvatička poprosi za botro. Vrle ženske jo bodo prijetno presenetile. Niti sanja se ji ne, kako bodo obdarile njenega sedmega otroka! Pleničke, povoje, jopice, hlačke, majice, čepice, rokavičke! Zbirajo se pri Concetti in pridno šivajo, kvačkajo, pletejo. Med seboj kar tekmujejo, katera se bo bolj izkazala. Marsikatera bi še kaj dodala, a vrag vzemi »visoki datum«, konec meseca bi se ne smel nihče ne roditi ne umreti ne godovati!

Popoldnevi so prijetni. Roke pa tudi jeziki so zaposleni.

Po šipah pljuska jesenski dež, po ozkih, strmih uličicah, tlakovanih z okroglimi kamni, se vijo pravcati potočki.

Čakovčanke so se šele v teh dneh s Concetto pobliže spoznale. Ni napačna in najbrž tudi ne taka »Ksantipa«. (Priseljenke so dolgo ugibale, preden se jim je posvetilo, zakaj jo v mestecu tako imenujejo.) Ze dolgo ni bilo slišati, da bi z možem »zaropotala«. Zgovorna je, pristrčna; tej ali oni marsikaj zaupa iz svojega zakonskega življenja. Sicer se pa pri njej sestajajo itak le zrele, skoraj priletne ženske in kar je najvažnejše, ki znajo — molčati. Mladenke se ne oglašajo pri Concetti, saj ne utegnejo. Vaje in vaje, sestanki in sestanki ter seje, ob nedeljah pa: ali na »udarniško« ali na zabavo! Kaj bi plesnale v kuhinji šjore Rochi!

Concetta se več tako ne huduje na moža, saj je z njo nekoliko ljubeznivejši, nežnejši.

Ko bi le slutila, koliko Salvatore misli na Ljerko! Ko ždi ob peči, z obrazom v dlaneh in se ženi izgovarja, da ga mučijo poslovne skrbi; ko bere, a pravzaprav ne ve kaj, ko široko razprtih oči, smehljajoč se

strmi v Concetto, ki pogrinja mizo ali se suče okrog štedilnika, vidi namesto nje — Ljerko; ko se sredi noči budi in prisluškuje globokemu, piskajočemu ženinemu sopenju in si želi, da bi v postelji zraven spala — ona! Bolj, ko se mu dekle izogiblje, bolj hrepeni po njej.

Da bi se pri ženi nekako odkupil za sebične želje, ki se mu večkrat vsiljujejo, se potruzi, da je s Concetto ljubezniv in nežen. Preveč se mu smili, da bi jo zapustil. Dokler bo živela, kvečjemu še nekaj let, je nesmiselno vdajati se vablјivim mislim. V delu najde tolažbo in pozabo.

Ko je Concetta tudi Giocondi zaupala, da se je njen Salvatore »poboljšal«, se je signorina Bronzi porogljivo namrdnila, češ pri moških nikdar ne veš, koliko je ura. Kadar so z ženo najslajši, imajo navadno kaj za bregom.

Nekega večera, ko je bil Salvatore poslovno odsoten, sosede pa so že odšle, je prigostolela Gioconda. Rochijeva se je ni posebno razveselila. Pravkar je bila zatopljena v prijetne misli, ukvarjala se je s paranjem moževega suknjiča. Že popoldne je pričela to zamudno delo. Lestenec je pršil po sobi zamolklorumeno svetlobo, v peči so prasketala polena, Concetta se je zadovoljno smehljala. Pramen las ji je silil na oči, a ni si ga popravila, kot bi se ne hotela dotakniti čela in izbrisati poljuba, ki ga ji je mož dihnil nanj, ko je pred dobro uro odšel. Njegov najneznatnejši izraz nežnosti ji dobro dene. Celo bolezen se ji izboljša. Bolj zaleže, kot vsa zdravila!

Gioconda se je ponudila, da ji pomaga. Hotela ji je že popoldne, ko jo je našla pri tem zoprnem opravilu, a ni utegnila!

Concetta ni opazila, da zgovorni signorini Bronzi nocoj prsti malce drhte, da v levici nekaj skriva. In ko se je Concetta sklonila, da pobere škarje, ki so ji padle iz naročja, je šivankarica spretno segla v levi žep Salvatorijeve suknje...

Gioconda je s paranjem gotova. Šjora Rochi naj podlogo dobro opere, pa bo še uporabna, čeprav se tu ali tam že nekoliko cefra, zlasti na žepih.

Res, morala jih bo zakrpati! Obrnila je desnega, potem še levega! Iz njega so se vsuli drobno raztrgani koščki papirja. Concetta je kot jastreb planila po njih.

Gioconda se je omalovažujoče našobila in s čevlјem podrsala po njih, češ kaj neki pobira take smeti.

Concetti je zastajal dih, roka se ji je tresla, ko je sestavljala po mizi zmečkane koščke. Dio mio, najbrž ostanek kakega pisma! Ženska, ležeča, lepo izpisana pisava. Dolge, oglate zanke, sočni »a« in »o«! Črke, napisane z razvodenelim črnilom, so bile na pol izbrisane. Oči so

ji izstopile, ko se ji je posrečilo razbrati: »Ljubi moj, ravnaj se po mojem nasvetu. Na svidenje na starem mestu! Umiram od koprnjenja. Tako blizu sem in vendar tako daleč! Tvoja ... (Namesto podpisa — čačka.)

Presunljivo je kriknila, zalomila z rokami in se krčevito ihtoč vrgla na posteljo.

No, če pa že hoče »brskati po smetišču« ji bo pomagala! Kakor vse kaže živi zapeljivka v mestecu, kar bi sicer pomenilo: »tako blizu pa tako daleč«. Koščke naj skrbno shrani, prej ali slej se jima bo s primerjanjem pisave posrečilo odkriti nesramnico, ki ji meša moža.

Signorina Bronzi si je vso pot domov požvižgovala. Šlo je lažje, kot si je bila nadejala!

Ljerko je dušila tesnoba, ko se je na poti k Hrovatički znašla pred Rochijevo hišo, lično iz kamna zidano enonadstropnico z leseno pergolo.

Na ograji je slonela zavaljena stara Marčelanka. Izpod črne rute so ji silili snežno beli lasje, podobni volni, da se je zdelo, kot bi nosila košate zalisce, in njen široki obraz je imel izraz dobrodušne, zaspane levinje.

Radovednica Concetta Ljerki ne bo zlepa odpustila, če se mimogrede vsaj za trenutek ne zglesi pri njej in ji pokaže darilo, ki ga nese k Horvatički. Tu je že taka navada, da si drug drugemu vse pokažejo.

Hajošica se je obotavljala; srečanja z Rochijevo si ni niti najmanj želela, že se je pokesala, da se ni proti večeru odpravila k otročnici. Morda bi se le neopazno izmuznila mimo ...

Dekletu je bilo toplo pri srcu, ko je pritislilo na kljuko, katere se o n vsak dan dotika, si obrisala čevlje ob slamnati pražnik, o katerem je vedelo, da ga je s a m splel, obesilo plašč na isti klin, ki je že nosil n j e g o v odsluženi površnik ...

V zatohli sobi je kramljalo več žensk, najglasneje vedno nasmejana šjora Cosima, ki se je pravkar na račun Zubovičke hihitala.

Ljerki je šinila vsa kri v obraz, ko jo je Marčelanka odvedla za zeleno, precej zbledelo, baržunasto zaveso, s kockastim vzorcem, kjer je Concetta, sedeč na nizki, razmetani postelji, podprta z blazinami, »eno po eno sprejemala v avdijenco« ...

Njena roka je malce potna, koščena in drobna, skoraj otroška. Polti je bele, koža je prosojna in na gosto preprežena z žilami. Je ozkega, upadlega obraza, ki je uokvirjen z vranje črnimi lasmi, razpletajočimi se po blazini. Usta so podobna ribjim, nos tenek in dolg. Oči velike, mandeljnaste oblike, črne kot žamet, nemirne in globoke ...

Njeni pogledi kar pečejo ... Nekoliko spominja na bizantinske madone, ki se smehljajo s starih ikon.

Taka je torej Salvatorjeva žena; nekajkrat jo je videla le od daleč in bežno.

Ljerki je beseda zastajala. Pokesala se je, da se je dala Marčelanki pregovoriti. Zdaj pa mora že iz vljudnosti malce posedeti. Dobro, da vsaj Gioconde ni tu. Gotovo bi spet beseda nanesla na žalostno storijo z boni in Ljerki bi bil ves dan pokvarjen.

Concetta se Ljerki pokroviteljsko smehlja; zdi se ji malce zbegana! Prikupna, čedna stvarca! Rožnate polti, kot bi se v mleku kopala! A velike, sive, bleščeče se oči — kakor bi bile srebrne — so res preotožne! Ah, ko je bila ona v petindvajsetem letu! Salvatorja še ni poznala! Živel je v Vodnjanu, v premožni hiši; bila je živahna, duhovita, navihanka! Sosedo, pri katerih je rada posedevala, so ji prerokovale srečno bodočnost.

Ah, naj bi bilo signorini, to se pravi compagni Kajoš (Concetta je vsak »h« spreminjala v »k«) tako trpljenje prizanešeno, kakršnega prestaja ona zdaj. Ljubiti, neizmerno ljubiti moža, ki se je do nje ohladil! Je še katera muka bolj peklenska ... Huje kot v »Dakau«! (Dachau!) Najrajši bi umrla. Da bi vsaj tega ne izvedela, kako ga je druga omrežila! In že ima robec na očeh ...

Hvala bogu, da se Ljerka s Salvatorjem ni »zapletla«. Concetti bi ne mogla pogledati v oči! Zavest, da zaradi nje toliko trpi, bi ji zagrenila vsako minuto ljubezni. V mestecu pa ji sploh ne bi bilo več obstanka. Vsak dan bi jo doletele nove nevšečnosti ...

Da pa Salvatore hodi z neko žensko, jo je zadelo kot strela z jasnega. Najbrž zato, ker se mu ona izogiblje ... Tak je! Igračka se ... Bolnici se o nekem pismu najbrž blede. Morda pa jo Concetta sumniči ... Past ji nastavlja! ...

Počutila se je kot riba na suhem. Tolažila je Concetto, kakor je vedela in znala; zdela se ji je, da se z vsako besedo bolj in bolj oddaljuje Salvatoru, da se mu odreka in ga peha z srca! Zaradi Concette mora tako ravnati! Ob tej misli je začutila nekako olajšanje, sama sebi se je neznansko zasmilila. Ni se mogla premagati! Trepalnice so se ji orosile, v grlu jo je stiskalo, da ji je vzelo besedo ...

Concetta se je zastrmela vanjo! Benedetta! Njeno trpljenje je Ljerko do solz ganilo! Dio buono, živ dan tega ne pozabi! Sirotica je navajena, da se celo dobre znanke posmehujejo njenim tožbam ... Ljerka pa ... Nekoliko ji odleže, če komu zaupa. Še nikomur ni tako zlahka! Njej pa, ker je dobra in poštena! Seveda je.

Nenadoma se je baržunasta zavesa razmaknila, Gioconda se je zvonko zasmejala. »Mamma mia, kaj opravljata življenjsko spoved?« Že lep čas je v sobi. Niti slišali nista, ko je pripovedovala, da je srečala Funčičko. Ne v Pazinu ne v Poreču nimajo boljše babice. Še to noč bo pri Horvatički zavekalo... Funčička se zlepa ne ušteje. Celo domači, razvajeni signori so jo upoštevati. Kar je v mestecu naraščaja — od dojenčkov, do tistih, ki jim že brada poganja, skoraj vsem je pomagala na svet.

Ljerka je vznevoljena, da se je tu srečala z Giocondo! Kadar se je najmanj nadeja, trčita skupaj... Njena bližina ji je kar neznosna. V šivalnici še vzdrži, ker nista sami, kadar pa Ljerka ve, da je Gioconda doma, jo kar žene z hiše... Ko bi ju ločila vsaj vrsta sob, ne pa le vmesna stena. Komaj čaka, da se preseli k Marčelanovim.

K Rochijevim je pridrobila tudi Zorica in vtikala nosek v Ljerkin zavitek. Naj še enkrat pogleda, kako so zložene plenice, kako je sešita spalna srajca, kako napeljani svileni trakovi v kvačkano jopico. Šjora Cosima, ki »ima povsod oči«, jo jo krenila po prstih. Uff, z umazanimi krempeljčki!

Rusovka je strokovnjaško ocenjevala Ljerkin darilo. Dober okus ima, da je izbrala rezedno zeleno flanelo z drobnim rjavkastim cvetnim vzorčkom... Horvatička, ki je tudi »ponoči rada lepa«, bo take spalne srajce vesela! Ljerka jo je dobro skrojila in šivi so tudi znotraj lepo izdelani. Natančna šivilja.

Ljerki ni do klepetanja. Saj je ne bodo pogrešale. Nocoj se je zbralo pri Concetti pol kolonije, tako so vsaj v sosesčini Hrovatičkine hiše, ki jih privlačuje, kakor luč večje. Klepetulje so pač vedno rade »pri izviru dogodkov«. Salvatore bi se utegnil vrniti, in tu bi se Ljerka pač ne hotela srečati z njim! Še od gospodinje se mora posloviti, čeprav bi najrajši kar izginila.

Gioconda je sedela pri Concetti na postelji, držeč v naročju knjigo kot podlago. K Rochijevim grede se je domislila nekaj posrečenih stihov, »posvetila« jih bo novorojenčku. Gioconda se je porezala, gnoji se ji. Z obvezanim kazalcem in sredincem desne roke le s težavo piše. A mora si jih zabeležiti, sicer pozabi. Tako nekako:

Živi naj sedmi tvoj črvček,
dobrodošli Horvatiček!«

Gospodinja je proseče pogledala Ljerko. Nekaj minut naj še ostane. Ležeči ji pisanje ne gre od rok, razen tega je Giocondino nalivno pero muhasto, celo rjuhe bi zapackala.

Gioconda bi se najrajši zmagoslavno smejala. Deklič se je ujel na njene limanice! Že nekaj dni jo je zalezovala. Brž je prihitela za njo k Rochijevim in si izmislila komedijo z obvezanim prstom in posvetilom v stihih. (Gioconda je mojster v potvarjanju pisave. Stalo jo je veliko truda, da je napisala ono »usodno« pisemce, ki ga je pred kratkim podtaknila v Salvatorjev žep... Pozno v noč se je sklanjala nad Ljerkinim rokopisom in se vadila njenih zverženih »h«, »j«, »ž«, polnih »a« in »o«. Dobro, da ni zavrгла dopisnice, katero ji je Hajošica pred mesecem poslala iz Pulja, kjer je bila na obisku. Hranila jo je, češ da bo iz pisave »preštudirala« Ljerkin značaj!)

Concetta je mrščila čelo, oči so ji temnele, telo ji je drgetalo, kar vrglo jo je iz postelje. Dio buono, Ljerkina pisava! Lepo izpisana, ležeča... Iste oglate dolge zanke, polni »a« in »o«. Malce se je obrnila v stran in iz modrčka izvlekla prgišče zmečkanih koščkov papirja in jih je pomolila pod nos.

»Tako vi pišete! Vi ste mu to poslali, vi, vi, farizejka!« je bruhalo iz nje; glas ji je kar grgral...

Ljerki je vsa soba zaplesala pred očmi, kri ji je zledenela. Zardela je kot rubin, onemela kot riba. Ničesar ni razumela. »Vi svetnica!« Concetta se je zasmejala, da je šlo skozi kosti. Nato je stopila korak nazaj in se zgrbila kakor ris, preden se vrže na svojo žrtev. »Pfuj, ti nastava, lajdra, cunjia umazana! Zmlinčim te. Ju...« Pred očmi so se ji utrinjali svetleči se kolobarji...

Zmračilo se je, vlil se je pohleven dež. Ljerka je po ovinkih hitela domov, da bi je ne srečavali znanci. Dež ji je lepil po obrazu razmršene lase, plašč je zaradi potrganih gumbov slabo ščitil obleko, ki je bila na kolenih že premočena. Ljerka se je potila, a obenem jo je mrazilo, da so ji šklepetali zobje. Bila je vsa iz sebe. Stekla je, pa spet obstala kot vkopana in nepremično strmela v lužice, po katerih so plesale dežne kaplje. Razmišljala je o vsem, kar se je pravkar zgodilo. Niti zavedala se ni, da je pri Rochijevih pustila dežnik, da ji je spotoma zdrknil izpod pazduhe zavitek, namenjen otročnici.

Spet bo šušljanja, namigovanja, posmehovanja. Tega ne prenese! Concetta, ki je menda ob pamet, jo je pred vsemi babnicami — zlasala! Jutri se bo vse mesto krohotalo, ker jo je izkupila kakor kakšna frklja!

In živ dan ne bo pozabila obrazov navzočih. Rusovka je kar okamenela, Rubička je zavrnila in skrila obraz v predpasnik, Cosimi so drgetale mišice okrog usten; najbrž jo je sililo na smeh, Kopjarka je hinavsko zavrtela oči, ni si bila na jasnem, naj obsodi Concetto ali Ljerko, potegnila bo z večino, vedno je z njo... Zorici se je pri vsaki

psovki, in te so kar deževale, od besa pačil obrazek; iz grla ji je uhajal piskajoč glasek, in da bi teto branila ali vsaj maščevala, je zmetala v Concetto podarjene orehe.

Ljerki v mestecu ni več obstanka! Le bele vrane bi ji verjele, da je nedolžna! Tudi sodnija ji ne izpere madeža. Le kdo ji je to skuhal... Preselila se bo v Pulj! Tokrat je prijatelji niti na kolenih ne bodo prosilili!

8

Dionisio se je nastanil v Pulju pri šjori Colombi Nerri, v ozki, nizki sobi tretjega nadstropja, z razgledom na gole stene, na kamnito, štirioglato, zasmeteno dvorišče, ki spominja na jetnišnico. Po žlebovih in strmih strehah, kamor malokdaj posije sonce, se sprehajajo in grulijo golšati golobje.

Colomba je bila spočetka s Fabrisom kar cukrena. Pri njej stanuje sorodnik signorov Lenzi! Sicer so se časi spremenili, a taki še imajo. Najbrže dosti zlatnine, dragocenosti. Ko jih stari vnovči, se bo tudi njej dobro godilo. Pokesala se je, da Dionisiu prepoceni oddaja sobo; bo pa za pospravljanje, za pranje in likanje računala več. Možica bo že po svoje »sukala«!

Dionisio pa pospravlja sam, robce, celo svoje zaprane in zakrpane rjuhe, ki so na mnogih mestih že oguljene in tanke kakor pajčevina, bo pral sam! Pa tudi glede likanja ima z ženskami slabe izkušnje — celo Faustina ni pazila in so ovratniki srajc kar rumeni od prevročega likalnika.

Kaj Dionisiu mar borna soba z majavim, črvivim pohištvom! V tej luknji bo itak le prenočeval, sicer bo pa posedal v »salottih« signorov: Benamina, Luke, Giordana. Najrajši pri poslednjem, ki ima gosposki dom; staro vilo, obraslo z bršljinom, s kamnitim, stebričastim stopniščem, vrh ravne strehe je terasa z balustradami! Za hišo majhen park s platanami, magnolijami in mandeljevci, z belo posutimi stezicami okrog vodometa z Amorjevim kipom na sredi. Kako domače je v njegovem salottu! Stene so pobarvane z modrimi in srebrnimi rožastimi vzorci, pod stropom visi košat pozlačen lestenec, pohištvo je iz hrastovega furnirja. Sredi sobe velika, zlozljiva miza, okrog mehki, tapcirani stoli lešnikove barve, ob oknu mizica s foteljem, zraven stojalo z radiom, ob nasprotni steni bife s kristalnim servisom.

Vabili ga bodo na črno kavo, ob praznikih in nedeljah celo na večerjo! Dionisio bo po dolgem času spet jedel »risotto« s parmezanom. In kakšen riž, podolgovat, bel kakor biseri, prvovrsten »Karolina«.

Toda šjor Fabrisio se je hudo uštel! Sedaj so mu njegovi znanci očitno kazali, da je nezaželen. Pred leti je bilo seveda drugače, a sladkali so se pravzaprav Lenzijevimi. Dionisio bi pač lahko vedel, da se ljudje celo psu dobrikajo, da bi se prikupili njegovemu gospodarju.

Fabris se je nadejal, da bo s starimi znanci obnovil nekdanje odnose, če jih nekajkrat povabi na kupico vina, na večerjo.

Sestajali so se v prvorazredni restavraciji, kam drugam bi takile gospodje ne hoteli priti. Dionisiu se je kar temnilo pred očmi, ko je bral jelovnik. Dio buono, kakšne cene! Zase je naročal le malenkost: sendviče, safalado, francosko solato. Izgovarjal se je, da ima že precej časa slab tek...

Benjamino, Luka, Giordano pa so pili in jedli, kot bi bilo zastoj; bo že Fabris plačal, saj jih je povabil.

Vino jim je razvezalo jezike in jih nekoliko zbližalo. Obujali so spomine, najrajši iz študentovskih let.

Ko pa je Dionisio potem, sedeč na postelji, prešteval preostali denar, bi se najrajši zjokal. V enem večeru je zapravil več, kot bi smel v dveh tednih! Po odeji je razmeščal bankovce, jih zlagal v kupčke in določeval, koliko sme porabiti v ponedeljek, v torek, ob sobotah in nedeljah malenkost več!

A skušnjava je bila močnejša, spet in spet je priredil kak »prijeten večer«. Znanci so prišli le tedaj, če se je pilo na njegov račun!

Kljub temu pa se do Fabrisa niso spremenili. Doma so ga kot doslej sprejemali hladno, zlasti njihove »madame« so bile zadržane. Kaj si neki misli ta zmešani šjor Dionisio! Kar v družine se vsiljuje. Kakšen večer ga že prenesejo. On bi pa kar dan na dan... Vsakdo ima svoje križe in težave, pa naj si polnijo ušesa še z njegovimi tožbami! Razen tega pa: ponudi mu zdaj cigareto, zdaj šilce žganja ali skodelico črne kave; to stane, stane! In boljše polovice potem godrnjajo. Možje so nejevoljni nanj, da mu njihova hladnost ne gre do živega. Prej ali slej ga bodo postavili pred vrata.

Komaj Fabris sede, že se prične gospodar izgovarjati, da mora po opravkih. Vsi trije, Luka, Benjamino, Giordano. Kot bi se bili zmenili. In gospe niso nič boljše. Tó daje migrena, ono čaka šivilja, tretja mora na obisk! Dionisio pa ostaja pri Benjaminu s staro naglušno postrežkinjo Agato, pri Giordanu z malčki njegovega nečaka.

Fabris to nekaj časa potrpežljivo prenaša, potem pa užaljen odvihra, zaklinjajoč se, da ne prestopi več njihovega praga! Čez nekaj dni pa spet pohlevno potrka... Ne prenese samote in osamljenosti v svoji celici!

Večkrat je Dionisia kar samo zaneslo v tesno ulico v bližini bivšega trga Oberdan, pred veliko, sivo hišo s starinskim pročeljem, z vrati, okovanimi z železom, ki imajo namesto kljuk umetelno vdelani levji glavi z medeninastim obročkom v gobcih. Starec je s posebnimi občutki postajal pred nekdanjim domom signorov Malussi, kjer se je rodila njegova mati. Ljubeče in hkrati očitajoče je pogledoval v visoka, pritlična okna. Svoje dni je bila tam delovna soba starega šjora Rodriga, petičnega prekupčevalca z vinom. Rad se je mudil v tej sobi in globoko sklonjen nad odprti predal pisalne mize prešteval denar!

Dionisio se je kot fantiček pogosto zatekal k dedu, če so mu domači prizadejali kakšno krivico. Zlasti kadar so ga starši, tete, strici, sva-kinje po vrsti našeskali, ker je prinašal slaba spričevala. Ko je prijo-ka-l, češ da so ga spodili k njemu, naj ga še nono za »ta sladke«, je bil šjor Rodrigo zatopljen v svoje papirje in račune. Dolgo se ni ozrl po njem. Tepček ni iz njegovega testa, manjka mu soli! Saj ga takorekoč sam nagovarja, naj mu »uro navije«.

Rodrigu so se debele ustnice skodrale v pomilovalen nasmeh, s kratkimi prsti je pobožal skuštrano glavico, nato pa fantiča odslovil. Njim pa — menil je domače — naj pove, nono da je rekel: Važneje je, da imajo šjori Malussi polne žepe kot polne glave. V šole rinejo nemaniči. Brez spričevala, brez tiste »cunjice papirja« se ne morejo nikjer vdinjati! Signori Malussi pa se požvižgajo na šole. Oni imajo denar!

Kako ga je nono napak učil! O, ko bi Dionisio imel poklic, tisto »skorjico kruha«, o kateri se je Rodrigo tako omalovažujoče izražal...

Dasi je štela Malussijeva družina precej odraslih članov, je mali Dionisio rastel kot kopriva za plotom, celo mati se ni dosti ukvarjala z njim. Posli, družbe, toalete, zabave; dan pa ima le štiriindvajset ur! Baje je rada preveč jezikala, a Ettore Fabris, ki se je bogato priženil, ji bo vendar dovolil, da ima ona prvo besedo.

Njen mož je bil vnetljive narave. Zato sta si bila kar naprej v laseh, čeprav sta se sicer ljubila. Malussijevim je bilo mučno, da sta oba očitno in večkrat tudi dolgo »pasla mulo«, ljudje pa so ju vlačili po zobeh.

Mercedes, jezna nase in na ves svet, se je navadno zatekla h klavirju, a čim jo je mož slišal igrati, je prihitel v sobo in jo spremljal na gosli, čeprav mu je kujavo obračala hrbet in si mašila ušesa.

Njena mati, šjora Ambrosia, si je nekaj let zaman belila lase, kako bi hčeri zavezala jezik! Saj bi ji Mercedes rada ustregla. A ne more se premagati. Naj si ga odreže?!

Stara sta v istem letu, kakor bi ne vzdržala drug brez drugega, legla k počitku. Posestvo je nekaj časa upravljal Ettorjev mlajši brat iz mesteca M..., ki leži med Porečem in Pazinom, a je kmalu zabredel v dolgove. Rešili so ga Rodrigovi bratranci, signori Lenzi, ki so posestvo kupili, izplačali in se znebili svakov in svakinj, siromačka Dionisia, ki je takrat močno zbolel, pa so iz usmiljenja takorekoč posvojili. Slabo mu ravno ne bo, pa če bo pri njih le drobtinice pobiral... Kaj bi bil brez Lenzijevih počel tak »Pechvogel«! Vse življenje je imel smolo!

(Dalje sledi)

KRITIKA

PESMI ŠTIRIH

Janko Kos

(Konec)

Poslednji član pesniške četvorice je Tone Pavček, čigar poezija je v zbirki objavljena na zadnjem mestu. Iz mnogih vzrokov je smiselno in pravilno, da se nam Pavček predstavi za svojimi sovrstniki, kajti čeprav jim je v osnovni dilemi, na katero je razpeta njegova poezija, popolnoma in usodno soroden, se od vseh treh doslej obravnavanih avtorjev vendarle močno in izrazito oddaljuje z načinom, kako omenjeno dilemo v svojih pesmih sprošča in razrešuje. Realnost, iz katere raste in se oglašča, je s svojo osnovno problematiko podobna oni, o kateri govorijo pesmi Koviča, Zlobca in Menarta. Iz zadržane melanholije, ki se pretaka v Pavčkovih pesmih, slutimo, da je boleča in žalostna, ker razbija in onemogoča vse pesnikove želje po sreči, in da v nji ni ničesar, kar bi pesniku kazalo pot v rešitev, nekaj, na kar bi se lahko oprl, da bi z vero v to oporo premagal realnost in se dvignil v njeno odrešujočo negacijo. S temi svojimi lastnostmi je realnost Pavčkove poezije podobna oni njegovih pesniških tovarišev.

Dejal sem, da njeno stanje samo slutimo, in s tem vnaprej poudaril posebnost Pavčkove poezije. Kovič, Zlobec in Menart nam v svojih pesmih prikazujejo dane in resnične stvari življenja, ki ga živijo in ki je v njihovi poeziji neposredno in otipljivo pričujoče. Njihova življenjska problematika, bolečina in njeni vzroki stopajo pred nas neposredno in odkrito v svoji konkretni danosti, intimno središče, iz katerega izvira ta poezija in njen odnos do življenja, nam je neposredno pristopno, bolj ali manj odkrito pokazano in razloženo. Ne tako pri Pavčku, čigar človeški in pesniški svet je grajen po drugih in posebnih vidikih. Neposredna realnost pesnikovega življenja se

KOLONIJA

Gema Hafner

(Konec)

9

Nebo je bilo posuto z drobnimi zvezdami. Dionisio je urneje stopil čez trg, ker je močno brilo, in si zavihal visoki ovratnik oguljenega, črnega plašča. V ozki ulici je upočasnil korak, zdaj pa zdaj obstal, trkal s palico po tlaku in se globoko zamislil. Silvestrov večer je, on pa osamljen tava po ulicah, ne ve kam, razen v svojo pusto sobico, kjer se počuti kakor v grobnici!

K znancem ga ne bo več, spregledal jih je...

Na božični večer se je tako rekoč sam povabil k njim. Potrkal bo k Luku, k Benjaminu, k Giordanu; kozarček vina in rezino potice mu bodo že ponudili!

Luka je malce odškrnil vrata. Ne more ga sprejeti! Naj pride drugič! Kislo se je smehljal in hitel v eni sapi, da ima polno hišo sorodnikov v gosteh. Stavka še ni dokončal, že je Fabrisu pred nosom zaloputnil vrata.

Pri Benjaminu mu je odprla postrežnica Agata, stara devica ribjih oči in sirasto belega obraza. Kar zazijala je od zadrege. Vergine Maria, kako naj mu razloži? Šjora Rosina ji je bila zabičila, da se ga mora odkrižati!

Agata je nekaj hipov strmela vanj in s šapastimi rokami mečkala predpasnik. Potem je sočutno zavila oči, ga zgrabila za roko in zašepetala, naj po prstih stopa. Čevlji mu menda ne škripljejo! Vtiho-tapila ga je v kamrico in mu skrivaj prinesla ostankov svojega kosila.

Dionisio je bil ves omotičen; hlastno je použil nekaj zalogajev, potem se mu je uprlo. Zagnal je vilice po mizi in planil iz stanovanja.

Proti večeru je zavil k Giordanu.

Pestunja Beletta, ki mu je odprla, se je pomembno namrdnila, češ ravno nanj so čakali!... Šjor Fabris se vendar ni nadejal, da bi ga t a k e g a sprejeli! V zakrpanih čevljih, v oguljenih »cevastih« hlačah, v pomečkani suknji, v zaprani srajci s cefrajočim se ovratnikom — zlasti, ko imajo goste, nečakove znance iz Zagreba, ki so tako rekoč na p o l o ž a j u ! Dionisio pa tudi rad kakšno blekne in Giordanove bi potlačil v kašo, češ da zahaja k njim »reakcija«, pa čeprav klavrna, kakor je šjor Fabris!

Gospodar pa je mislil nanj! — je klepetalo dekle in mu izročilo odprto kuverto. Imel bo vsaj drobiž, kakor bi ga na cerkvenem pragu priberačil!

Nato se je posmehljiva, prsata Beletta pobahala, da je drobiž — njen! Giordano, ki je navadno konec meseca suh kot »poper«, si ga je pri njej sposodil. Pravzaprav ji je naročil, naj staremu dá kak belič, ona pa se je velikodušno odločila za — sto dinarjev.

Njena nesramnost je Dionisiu vzela besedo. Kar ritenski ga je zaneslo na prag.

»Oo, šjor odklanja! Visokost je užaljena!«

Beletto je razjezilo. Treščila je za njim kuverto z drobižem. Te smeti so njegove! Če jih ne mara, se bodo zjutraj mlekaričini otročaji stegli zanje.

Ko je bil Dionisio že za vogalom, je jel premišljati. Požirek vinca bi se mu prilegel, preostalo bi mu pa tudi za krožnik minestre! Priplazil se bo na stopnišče in novce pobral. Nihče ga ne bo slišal. Niti vžigalice ne bo prižgal. Tista cufra cufrasta — Belletta bo prepričana, da so jih raznesli otroci.

Dotipal je bankovec, pet dinarski kovanec, pa še enega... Tedaj je od znotraj zašklopotal pokrovec na kukalu, kot bi ga nekdo izpustil... Belletta se je zasmejala, da je Dionisio odrevenel! Kot oklofutan fantiček jo je ubral domov.

Nocoj je Silvestrov večer, on pa nima kam! Dolgo je taval po ulicah, mimogrede je za trenutek stopil v cerkev, a ni se mogel zbrati. Dionisio sploh ni veren. Poslušal je le zvok duhovnikovih besed, ni pa dojemal njihovega smisla... Lep, žameten bariton — je ugotavljal starec... Orco giovanotto! Ko bi bil rajši postal pevec — ne pop!

Iz krčem je bilo slišati prešeren smeh, petje, vriskanje. Stopil bi tja na kvartin. Morda je njihovo veselje nalezljivo! A premislil se je. Delavcev in kmetavzarjev ni nikdar maral... Izogibal se jih je... Uff, scarpe grosse!...

Pokesal se je, da ni ostal doma! Sedaj bi mastno večerjal; s Faustino, z Giocondo, z Ginom ali s katerim ostalih znancev bi kvartal in srebal črnino!

A človek ne živi le od kruha! Zapustil je mestece, ker je pogrešal primerne družbe, razgledanih ljudi! A grdo se je uštel. Tukajšnji znanci ne marajo zanj! (Doma pa so prepričani, da duhoviti, povsod priljubljeni Dionisio v Pulju »blesti« in se gosti pri nekdanjih signorih!)

Nenadoma se je njegove palice oklenila ročica. Fabris ni takoj dvignil pogleda. Strmel je v prstke in postalo mu je toplo pri srcu.

Ta hip vsaj ni sam! Nocoj, ko se je počutil tako zapuščenega kot še nikdar, bi bil hvaležen kužku, ki bi ga oblajal!

Otrok je spustil palico in stekel nekomu naproti...

»Šjor Dionisio!«

Fabrisu je nepopisno dobro delo, ker je glasek radostno vztrepetal! Vendar je nekomu ljubo, da se je srečal z njim! Sunkovito se je obrnil in obstal kot vkopan!

Ljerka z Zorico! Najrajši bi zbežal! Ni mu prav, da ga vidi shujšanega in klavnega. Brž se bo razvedelo med kolonisti v mestecu, da šjoru Dionisiu v Pulju trda prede...

Tudi Ljerki je bilo prvi hip mučno. Po vsem, kar je v mestecu doživela... A brez pozdrava vendar ne moreta drug mimo drugega!

Beseda je dala besedo, led se je tajal; Fabris ju je pospremil do doma.

Stari znanec ne bo odklonil, če ga povabi na kozarček vina, skodelico čaja, rezino potice! Seveda, če se mu ne zdi za malo!...

Dionisio je za hip pomolčal. Najrajši bi jo objel. Potem se je še malce branil, sicer bi Ljerka mislila, da ga je kar na cesti pobrala, ker siromak ne ve kam! Namenjen je bil k znancem. Kar nadležni so mu že z večnimi vabili. Če bi odklonil, se jim zameri! (Sredi stavka je umolknil, ker se je prestrašil, da bi ga dekle nehalo siliti!) Ves blažen je tipal za njima po temnem stopnišču.

10

Dionisio je večkrat prihajal k Ljerki, zlasti ob mrzlih dneh, ko je razsajala burja, ki je razbičala morje, da je bila gladina podobna zelenkastomodrim črepinjam.

Navadno je sedel v pleten naslanjač k pečici, v kateri je veselo plapolal ogenj; pri nogah mu je na pručki ždela Zorica, s komolci ob kolenih, in »moževala« sta, kot bi si bila vrstnika.

Fabris se je zelo postaral in oslabel. Roke se mu tresejo in kolena klecajo. Jezi ga, da je videti sestradan, že dalj časa nima teka; pokvaril si je želodec, saj ga znanci kar naprej vabijo na južine, na večerje...

Ljerka pa že ve, kako in kaj! Če se ga le nadeja, oddvoji zanj od kosila kak priboljšek... Košček jabolčnega zavitka, sirove palačinke, rezino zdrobovega narastka...

Fabris hlini, da je sit in zviška odklanja ponujene dobrote, a kradoma jih kar požira z očmi. Končno se da preprositi.

Tudi njena gospodinja se ga večkrat spomni s kako malenkostjo. S Fabrisom je zelo spoštljiva in se kar naprej opravičuje, ker mu ne

moreta bolje postreči. Pri njiju je vse tako borno: pločevina, glina; ne kakor pri šjor Dionisievih prijateljih: srebrnina, kristal, damast.

Starec se kislo smehlja in omalovažujoče zamahuje z roko, češ kaj mu mar bleščeča navlaka! Zamizati mora, da bi ne opazili solz, ki mu navro v oči ob misli, da so ga prijatelji njegovi, »italianissimi,« za katere bi bil šel v ogenj in vodo — zavrgli! Ti ženski pa, skoraj tujki in povrhu »ščavi«, pa skrbita zanj kot za svojca! Do smrti jima bo hvaležen!

11

Ljerka in gospodinja sta se nemalo čudili, ko Dionisia več kot dober teden ni bilo k njima. S čim sta se starcu zamerili? Rad je prihajal. V njunem domu diha topla domačnost, ki Fabrisovemu osamljenemu srcu godi kot pomladansko sonce prezeblim, starim udom.

Nekega dne, ko se je Zorica potepala po tesnih ulicah v bližini bivšega frančiškanskega samostana, se je pridružila gruči otročajeve, ki so se podili po pustem trgu in uganjali vse mogoče norčije. Najglasnejši je bil mali objestnež, Italo, ki je odlično oponašal nekega šjora iz soseščine. Pobalinčki so kar cepetali od navdušenja. Noge meče navzven, jih šibi v kolenih, nalahno stresa z glavo. Prav kakor oni starec. Nekateri so tekali za njim, ga vlekli za suknjo, mu kazali osle... Italo pa je razkačen vihtel palico, jih preklinjal in prosil, naj ga puste pri miru, ter se trudil, da bi tudi njemu drhtel glas, kakor bi mu šlo od užaljenosti in jeze na jok! Prav kakor šjor Dionisio.

Zorica je zaječala, kot bi jo bil kdo udaril! Buljili so vanjo, ko je vprašala po njem. Da kateri puljskih otročajeve ne ve, kje stanuje smešni možic! Lučaj od tod, v onile hiši okrušenih sten. Ecco, prvi štirje kvadratki v tretjem nadstropju so okna šjore Colombe.

Dekletce je nekajkrat rahlo potrkalo in ker se ni nihče oglasil, pokukalo skozi režo vrat. Videla je le progo vlažne stene, nogo mize in košček umazane podnice. Nato je krepko pritisnila na kljuko.

Na borni postelji, pokrit z zakrpano odejo in z oguljenim plaščem, je nepremično ležal šjor Fabris, voščenega obraza, ki je bil kar posut s potnimi kapljicami. Zobje so mu šklepetali, postelja se je rahlo stresala. Od časa do časa je hlataje zajel zrak in zavil oči, da je bilo videti le z žilicami prepredeno beločnico.

Zorica je prestrašno kriknila in stekla po Ljerko.

Šele po dveh, treh tednih se je Dionisio izlizal. Skozi odprto okno je že lilo marčevsko sonce, v zraku je dišalo po mladem zelenju, po vlažni prsti, po morju. Prve lastovke so ščebetale po žlebovih.

So trenutki, ko bi se lotil katerega koli dela, da bi si prislužil skorjico kruha in Ljerki povrnil. Tako ne sme več dalje! Kako skrbi zanj! V sobi diši po čistem perilu, na pohištvu ni več praška ne v nočni omarici kupa umazanih, strganih nogavic. Poribane podnice so zlato-rumene in Zorica trdi, da so podobne ogromnim rezancem šjore Cosime, ki v menzi kuha »pasta faggioli«.

Odkar je Ljerka tisto popoldne prihitela z zdravnikom, skoraj vsak dan prihaja — in ne praznih rok. Fabris se večkrat pretvarja, da spi. (Ljerka stopa po prstih in se namršči, če ji le čevelj zaškriplje.) Tako se mu vsaj zahvaljevati ni treba. Saj nima več besed. Starca premaga ginjenost in potem je obema mučno. Dobrotnica ga je rešila, saj je bilo že skoraj po njem!

Dionisio nima besed, da bi Ljerko prehvalil.

Nekega jutra pa je, čeprav le za hip, z nejevoljo pomislil nanjo. Izblebetala je staremu Rusu, kje stanuje! Možak je bil malce okajen, ko je prištorkljajal k njemu. A kako ne! Iz mesteca je v Pulj lep kos poti. S seboj je vzel steklenico malvazije, če bi ga žejalo. Od dolgega časa je zdaj pa zdaj nagnil! Šmentana steklenica pa kakor da pušča. Že se ji je videlo dno. Rusu se nekaj poštenih požirkov prileže; navadno se mu potem posli hitreje posrečijo. In take volje je, da bi ves svet objel.

Mizar je spočetka le s težavo prikrival začudenje, da je našel Dionisia v taki bedi.

Dekle mu je zabičalo, naj pazi na vsako besedo, ker je šjor zelo občutljiv in zamerljiv.

Iz starega Rusa se je pa kar vsulo. Orco! Fabris menda ni čisto pri pravi! Doma ima vsaj spodoben kot in kaj za pod zob. Bedak viha nos, ker so mestece preplavili »ščavi«, in sili v Milano, čeprav se sorodniki ne zmenijo zanj! Na njihov odgovor lahko čaka do sodnega dne!... Mrho trmasto bo pa kmalu vzelo, če se bo še dolgo potikal po Pulju in se preživljal od drobtinic s tujih miz! V mestece naj se vrne in se sprijazni s kolonisti. Ne bo se kesal! Šjor bi jim lahko koristil. V zadružni pisarni je dela čez glavo in Zubovičev fant, invalid, mu je stežka kos. Vse življenje je krampal, sedaj se znoji za pisalno mizo in grize peresnik. Dionisio bi mu vsaj včasih lahko pomagal. Bil bi nekak honorarni pisar. Saj ne bo niti z mezincem zastonj mignil. Zakaj kolonistov ne mara!? Ker niso Italijani ne zlikani fičfiriči?!

Priseljenci se z domačini dobro razumejo, razen če niso ti nahujskani. Zaslepljenci hodijo politikantom v žerjavico po kostanj. Pamet, pamet, šjor Fabris!

Po strmih uličicah so tekali našemljeni otroci. S širokokrajnih, pokvečenih klobukov so jim viseli pisani, papirnati trakovi. Obraz jim je zakrival kos stare čipkaste zavese ali črnega, že zbledelga krep papirja z luknjami za oči, nos, usta. Dekleta so se opotekala v dolgih krilih razcefranih robov in v nabranih rokavcih, ki so jih staknila na podstrešju med staro šaro.

Ko so se »maschere« vrese pripodile do Rochijeve hiše, so jih ženske s pergole zmerjale in odganjale.

Nekaj malčkov je strgalo s sebe pisano navlako in se prerinilo v sobo. Odprtih ust so strmeli v šjoro Concetto, ki je ležala med venci in šopki.

Ženske so mrmrale molitve in globoko vzdihovaje stikale glave.

Ob vzglavju je stal potrti Salvatore. Komaj se je še držal na nogah. Že nekaj noči ni zatisnil očesa.

Ženskam je postal Rochi kar ljubši, ker ga je smrt huje prizadela, kot so se bile nadejale. Zdaj se bo šele zavedel, kaj je izgubil! Eee, bog ga je potipal, ker ne mara zanj!

Tudi otroci so nekoliko »pomolili«, pravzaprav so le premikali ustnice, posnemajoč odrasle. A ker so bili v napoto, so kmalu zapustili Rochijevo hišo. Nekateri so jo ubrali na pokopališče, kjer je stari Pizimiglia kopal Concetti jamo. Drugi so jo mahnili k Fumčičkini bajti. Danes seli Pelagija svojo kramo. Najbrž je odvrгла kakšno razcefrano pentljo, zarjavelo zaponko, z mušjimi pikami posejano, orumenelo razglednico. Malčkom pa vse prav pride.

Fimčičina hči se je zadnje čase kar pomladila. Čedno se oblači, skrbno češe, ljubko drobi. Oči ji žare, zagoreli obraz ji obliva zdrava rdečica. Kadar prihaja ali odhaja z doma, se preko sosednjih vrtov in dvorišč razlega njen prijetni alt. Orco, kako človeka spremeni — ljubezen!

Šjora Faustina je kar zelenela od jeze, ko je Pelagija odpovedala službo.

Njenega kruha se je preobjedla! Tisti preklicani Zvonko »campanile« jo je »prevzgojil!« O, še kesala se bo! Marsikaj se zna spremeniti! Res da so Italijo že večkrat užugali — na bojiščih — ne pa pri zeleni mizi! To so diplomati! Za Istro se bodo vražje pulili. A Faustina bi potem dekleta ne marala več, pa če bi jo na kolenih prosila!

Fabrisovka se je lotila Fumice. Prav, če se Pelagija v menzi, v novi službi bolje počuti. In da hodi k sestankom, ji tudi ne zameri; saj bi jo sicer »oni« po strani gledali. A tja bi zahajala kot marsikdo, le zaradi — videza. Kar sliši, pri enem ušesu notri, pri drugem ven! Pelagija pa je pri njih z dušo in s telesom! Saj je bolj »papeška kot

papež«! Seveda je taka, da bi Zvonka osvojila! A nostra ragazza je zmešala vso žensko mladino. Koliko jih je zvabila v brigado, na progo Lupoglav—Stali je! Dio santo, kaj so počele v dveh mesecih! Saj so tako šle predvsem zaradi fantov. Pelagija je »tiha voda«! Bogve, kako daleč sta že z Zvonkom. Phi, da bi jo le gledal, ko je bilo tisoč prilžnosti!

Stara bi lahko vplivala nanjo! Dobro, pobožno jo je vzgojila, zdaj pa drži križem roke. Ne zaveda se strašne odgovornosti...

Fumica je zbegana. Ko posluša Faustino, se ji dozdeva, da ima šjora prav, a tudi hčerki ne more oporekati!

Čudno, da je stari toliko do Fabrisovke, ki ju je leta in leta izkoriščala in z njima poniževalno ravnala. »Titini« pa, katere šjora tako blati, dajejo Fumici mesečno podporo, Pelagiji so preskrbeli dobro službo. Šele sedaj je zaživela kot človek! Pri muhasti, samovoljni Faustini je bila le uboga para.

Fabrisovka je vabila k sebi Giocondo in skopulji ni bilo žal dobrega prigrizka ne črnine, če ji je pomagala sestaviti kako anonimno pismo. Fumici je mnogo do mnjenja someščank. Takole »pisemce« bo učinkovalo bolj kot šjorine »pridige«. Ni vrag, da Pelagije ne bi ugnala. Dekle se je doslej še vselej vdalo materini volji.

Signorina Bronzi ima časa na pretek. Gino se odpravlja v Turino, pogostoma zahaja v Pazin ali v Poreč po opravkih. Redkokdaj se shajata. Drug drugega sta se dodobra naveličala. Dekle se kesa, da se ga je tako dolgo »držalo«. Ni po njenem okusu! Zanj je kar zelenec, vetrnjak, pobalin, ženskar! Ko bi bil možat kot Salvatore!

Če zagleda Faustina skozi okno katero kolonistinj in ve, da je bil kdo njenih pred kratkim v Pulju, jo povabi v hišo. Izvedela bo kaj o Dionisiu. Nekajkrat ji je pisal; prosil jo je denarja, pa mu sploh ni odgovorila. Ne more odpustiti umazancu! Zmaknil ji je budilko, katero ji je pred leti podaril. Že precej časa je bila pokvarjena in valjala se je po Faustininem predalu med staro šaro. Ne bo več videla lične stvarce. Dionisio jo je gotovo prodal. Od nje pač ne bo dobil beliča. Čim slabše mu bo, prej se vrne. Tepec, sili v Italijo, češ da je tu življenje neznosno. Neučakanec! Saj ne bo »večno tako«!

Faustina pa od kolonistinje ne izve ničesar. Naj še tako sili vanjo, ženska odgovarja vedno enako. Malce je v zadregi, kislo se smehlja, preklada roke po naročju in zmiguje z rameni. »Hja, šjoru gre kot navadno!« (Na vsako besedo pazi, da bi se ne zarekla. Možje so jim zabičili. Kadar morajo kolonisti po opravkih v Pulj, se vselej zglase pri svojem someščanu. A siromaka ne obiskujejo praznih rok. Seveda

šjor ni potreben! A sir, slanina, vino, suhe fige mu bodo teknile, ker so iz domačega kraja.)

Dionisio je bil spočetka v zadregi zaradi njihove radodarnosti. Orco, z dobrotami ne bodo kupili takega »italianissima«. Ne bodo omajali njegovega naklepa. Čim bo mogoče, se preseli v Italijo.

Ker mu pa Lenzijevi sploh niso odgovarjali na njegova obupana pisma, v katerih jih je rotil, naj se ga usmiliijo, je sčasoma prenehal upati.

Če se je kak kolonist pri ponovnem obisku razveselil, da ga je še našel v Pulju — malce se je bal, da je Dionisio že v Milanu — so Fabrisu poskočile obrvi. Ostro se je zagledal vanj in tenko prisluhnil njegovemu glasu. Da se mu dedec ne roga! A priseljenčev odkriti obraz, njegove jasne, vesele oči so mu odgnale pomislek. Fabris bi se mu najrajši vrgel okrog vratu in priznal, da so ga sorodniki zapustili. Le kolonisti se ga spomnijo! Ni vreden njihove pozornosti. Blatil jih je in rovaril zoper nje, namesto da bi bil z njimi složno živel. Dionisio se je polagoma privadil misli, da se bo vrnil v mestece. Drugega mu ne preostaja. A zaradi Faustine šele maja! Ob tem času so svoje dni šjori prihajali na deželo — sicer bi Fabrisovka triumfirala, češ saj je vedela, da ga bo lakota prignala nazaj pod njeno copato.

Šjora komaj čaka, da se babnica pobere. Gioconda je nestrpna v svoji »kletki«; niti prestopiti se ne sme, sicer bi parket zaškripal, niti zakašljati. In »pisanja« še nista dokončali.

Fumica je bila vsa iz sebe, če je prejela kako anonimno pismo. Še nekaj dni potem ni mogla spati. Pelagija pa se za pisma ni dosti menila. Bo imela vsaj s čim podkuriti. Prej pa jih bo pokazala Zvonku. (Fant jih je kar neprebrane stlačil v peč.) Pogostoma se je oglašal. Spočetka sta ob lepem vremenu posedevala na vrtni škarpi, pozneje na klopci pred bajto. Jesensko deževje ju je prignalo v izbo. Se bo pa še Fumica z njim kaj pomenila. Pelagija kar cvete v fantovi družbi, starka pa se veseli in jezi hkrati. Zvonko je resen, delaven, pošten. Všeč ji je, ker ne pije, ne kadi in se ne spogleduje z dekleti. A kaj, ko klepetulje trde, da v mestecu ni bolj zakrknjenega Antikrista. Fumica bi mu laže odpustila, ko bi bil pijanec, goljuf, ženskar!

Pelagija se je na tihem malce jezila nanj, ker fant ni »zaljubljeno brenčal«. Bila je željna ljubkovanja kot puščavski pesek kaplje vode.

Zvonko pa je prijatelj resnih razgovorov. Najrajši je brskal po otroških spominih.

Njegov oče je garal na viničariji nekega zagrebškega gospoda. Fant je rastel v podobnih okoliščinah kot Pelagija; tudi z njim so »pometali«. Bil je tih, zagrenjen, prezgodaj zrel otrok.

Šele kot mizarski vajenec je spremenil okolje. Ni postopal z vrstniki in zganjal norčij. Družil se je z nekim pomočnikom, bledičnim dolginom, katerega so v delavnici pitali s »filozofom«, saj je knjige kar požiral. Zvonko mu je hvaležen, ker ga je seznanjal z družbenimi vprašanji. Polagoma so se mu odpirale oči. Svet »denarja, zvez, komolcev« se v temeljih maje. Križem rok ga ne bodo porušili, da bi poravnali krivice, izenačili razlike...

A Pelagija je gotovo gluha za take pomenke. Zvonko je kar nejevoljen, ker dekleta ne zanimajo dogodki v svetu. Časopisov niti ne pogleda. Ko bi prebrala vsaj stotinko tega, kar je on, bi drugače presojala življenje in bi sedaj ne stala ob strani.

Če ji je Zvonko prinesel kakšno brošuro, se je v zadregi smehljala in ma obljubljala, da se je bo čimprej lotila. Ko mu jo je hotela vrniti, jo je fant muzaje se povprašal o tem in onem ter jo brž ujel, da je ni niti prelistala.

Dekle je trdovratno molčalo, povešalo oči in s konico čevlja risalo po tleh nekake podobe. Potem pa ga je skesano prosila, naj ji čtivo pusti vsaj še teden dni. Spočetka je Pelagija brala le zaradi tega, da bi Zvonku ustregla. Kmalu pa je nad marsikatero knjigo preslonela dolgo v noč. Fumica, ki je navadno legala s kokošmi, se je takrat že prebujala in godrnjala, da je škoda petroleja.

Prav tako glede sestankov! Marsikdaj, ko se je Zvonko po večerji oglasil, je kar zazijala, če ji je rekel, da je prišel le ponjo. Slabo je prikrivala nejevoljo. Ves dan se je veselila, da bo zvečer pri njej nekoliko povasoval.

Pelagija je sedla navadno v prvo vrsto in se trudila, da bi zbrano poslušala. Domov grede jo bo fant gotovo povprašal o tem in onem, kar so govorniki omenjali. Kmalu pa se je Pelagija sestankov privadila.

Najpogosteje so se oglašale k besedi priseljenke. Tudi Pelagijo je zamikalo. Če preprostim ženičicam ni nerodno...

Večkrat so jo o marsičem povpraševali za mnenje. Bila jim je hvaležna, da jo upoštevajo. Samozavest jo je poživila kot rosa ovelo travo. Zaupanje jim je vračala z delom.

A Pelagija ni niti z mezincom mignila, ne da bi se prej o tem posvetovala z Zvonkom. Zelo sta se zbližala. Če se le nekaj dni nista videla, sta drug drugega močno pogrešala.

Fant spočetka ni bil zaljubljen vanjo. Približal se ji je, ker se mu je smilila. Potrebovala je prijateljske pomoči, sicer bi ne zapustila morečega vzdušja Faustinine hiše, kjer bi nikdar ne doumela novega časa. —

Z vsakim obiskom pa se je Zvonku zazdelo dekle mikavnejše. Ko je zvečer posedeval pri njej in ga je zavzeto poslušala, ga je imelo, da bi jo objel in ji povedal, da si jo je izbral za življenjsko družico. A premagal se je, da se ne bi prenaglil. Ne mogel bi živeti z njo, dokler se ne bo popolnoma otesla vpliva nasprotnikov. Čimprej mora iz Faustinine bližine. Ko ji je preskrbel drugo službo, je Pelagijo nagovoril, da se preseli. V drugem nadstropju Lenzijeve hiše je še nekaj praznih sob; namenjene so uslužbencem menze. Čemu bi dekle še plesnelo v Fabrisovkini bajti!

Fumica pa ni hotela o tem ničesar slišati. Zanja je kajža dobra! Ni je zaskominalo po sobah signorov Lenzi. Sploh pa bi ne mogla živeti s hčerko pod isto streho, če se nameravata z Zvonkom poročiti.

Pelagija zardeva. Daj, daj, kaj blebeče o poroki. Nikdar ji ni on tega niti z besedico omenil. Izbral si bo mlajšo. Morda pa je fant sploh ne ljubi. Nekajkrat jo je le bežno poljubil, ona pa si domišlja!

Ko pa ji je Zvonko pred nekaj dnevi pripeljal v sobo novo pohištvo, je Pelagiji od začudenja vzelo besedo. Dio buono! Kavč, omara, psiha, kredenca, miza, stoli! Do smrti si bo morala pritrgovati od ust, preden mu odplača. Ko je stal že vsak kos pohištva na svojem mestu, jo je objel čez pas in se zadovoljno razgledal po sobi. Potem ji je s kazalcem privzdignil brado in se ji je globoko zagledal v oči. Pri-smodico skrbi denar! Pohištvo je vendar n j u n o ! (Ta besedica je bila zanja trdnjše zagotovilo kot zaroka.)

Nekega večera — slej ali prej — jo bo pa Zvonko pritegnil k sebi. Vzela mu bo obraz med dlani; dolgo si bosta molče strmela v oči. Pelagija bo kar otrpnila od sladostrastja. Brez besed bo privolila, nato se pa vsa zardela kot sramežljivo dekletce prižela k njemu. Smejala in jokala bi se hkrati! Tako nenavadno ji bo, ko se bo prvič predala moškemu.

Šjor Donisio rad posedeva pod cvetočo lipo za Lenzijevo hišo in zadovoljno vleče iz vivčka. V krošnji brenče čebele, po tleh se v vetru ziblje mreža svetlobe in senc. Po sosednjih dvoriščih kokodakajo kokoši, brskajo po kotanjah in se hlade v prahu.

Na ulici uporno zariga kak osel, katerega ženo na delo. Slišati je cviljenje vretena bližnje cisterne, razgovor in smeh gospodinj, ki po plotovih in škarpah razobešajo pisano perilo.

Ob prvem mraku primeketajo v mestece koze, hude, ker so jih fantini prezgodaj prignali z gmajne. Veliki, beli voli, ogromnih rogov, se utrujeno zibaje vračajo z dela; od zadovoljstva se jim širijo nosnice, ko se bližajo svojim hlevom.

Dionisio spet posedeva pri »svoji« mizi na Feliceovi terasi. A ne sam, najrajši z Rusom ali s Kopjakom. Večkrat z obema.

Ko se ga Fabris nekoliko naleze, mu gre skoraj na jok. Zdaj stiska roko mizarju, zdaj krojaču, temu pogostejše, kar naj bi pomenilo, da se čuti pred njim bolj krivega. M o r a, m o r a se jima izpovedati. Saj bosta odpustila skesanemu starcu; pripravljen ju je na kolenih prositi. A vsega ni sam zakrivil. Prekleti Gino! Spletkarski pobalin! »Mascalzon« je odnesel pete! Zaslužil je, da bi mu pošteno zrahljala kosti!

Možaka pa le zamahujeta, češ kaj bi premlevali stare storije. Jasni se jima, da šjor cika na ono zadevščino s sladkorjem in s svojo pelerino. Fabris in Cilla sta imela prste vmes. To sta jima zagodla!...

Šjor pa kar naprej smrka in mežika z vnetimi vekami in se jima ginjen zahvaljuje. Dobričini ne marata več o tem govoriti, ker je njemu mučno. Pa jima bo drugič povedal, prav do potankosti. Da ne? Bo, bo! Čimprej, sicer še umreti ne bo mogel. Tu, tu ga tišči! In tolče se po ozkih, vdrtih prsih.

»Orco, odkar je doma, se je pomladil in zredil! Šjor zlepa ne misli pod rušo. Menda sploh ne bo umrl, morali ga bodo ubiti,« se šali Rus.

Nekdo je grdo zagodel mizarju, ko je njegova žena prejela v dar dve vreči sladkorja! (Še v grobu ga bo mučila radovednost, kdo neki je bil tisti falot! Da bi ga sorodnik potegnil!?) Babnice so se kar pulile zanj; res da kristalčki niso bili snežno beli, bil pa je dosti cenejši kot v trgovini.

Ko je načela drugo vrečo — pa ojoj. Kak halo so babnice zagnale, češ da je sladkorju primešano odvajalno sredstvo! Cosima je privihrala k Rusovki z loncem kave in jo prisilila, da ga je izpila. Goljufivka! Ko bo morala ves dan »letati«, si bo že zapomnila, kaj je sladkor — kaj »salamaro«. Nekaj dni je bilo v mestecu kakor v sračjem gnezdju. Seveda, rdečkarji lahko počno, kar se jim ljubi. Nesramneži! Sladkor so razprodali prijateljem, Giocondi, Fumčički, Cosimi pa ... Sicer se je tudi Zubovička nasolila, a ker ni zagnala hrupa, se jim je skoraj huje zamerila kot Rusovka ... stupida, molči — iz solidarnosti! »Contenta ščava«, ki se jim boji zameriti! Ali pa so staro podkupili. Rusovka je imela dosti sitnosti, preden se je vihar polegel. Dobro, da si mizar stvari ni gnal k srcu. Vseeno mu pa vendar ni bilo, ker so ga babnice pitale z goljufom.

Dionisia ima, da bi mu priznal, kako je naščuval Gina, naj Rusovim kakšno zagode, ker ga je jezilo, da so pri domačinih preveč priljubljeni. Cilla se je skoraj razpočil od smeha, ko je Fabrisu pravil, da se je pritihotapil k Rusovim v shrambo in nasul v vrečo sladkorja — grenke soli ... S krojačem se je še bolj grdo »poigral«.

Napotila sta se h Kopjaru. Preklicana pelerina »color maron« bo še pri njem splesnela! Šjor jo potrebuje, zlasti ker se prihodnji teden preseli v Pulj.

Kopjar brska po predalih, po omari, odvija zavitek za zavitkom, pelerine nikjer. Najde le ovratnik in oguljeno kapuco... Prejšnjo sredo jo je razparal! Tisto nesrečno popoldne...

Kopjar rdi in bledi. Kaj takega pa še ne. Saj blago ni kafa! Tudi vajenec mora pustiti šivanje, pretakneta vso krojačnico... Kopjar pokliče ženo, ki prihiti iz kuhinje in si v predpasnik briše roke, katerih se še drži moka. Mogoče se bo ona spomnila, kam je mož založil nesrečno blago.

Gino in Dionisio se pomembno spogledata. Fabrisu se vihajo kotički usten, kot bi ga silil smeh, dela pa se zelo hudega. Za tako pelerino moraš odšteti precej tisočakov, on pa denarja ne pobira na cesti. Pred tridesetimi leti jo je kupil v Trstu, pa je še sedaj skoraj kakor nova; le malce zbledela — ni cunja, kot na primer tole! Dionisio pritegne k sebi Kreša, kakor bi hotel preceniti blago njegovih kratkih, temnorjavih hlačk... Hipoma pa izbulji oči! Madonna santissima, kaj bi slepomišili... Iz njegove pelerine so pobiču skrojili hlačke... Orco, obema!

Kopjar odreveni, Erika vzroji! Kaj si ne drzne, jezik umazani! Odkod fantičkoma temnorjave hlačke? Naj Gino pove pa tudi sosedovi otročaji bodo pričali.

Vajenec je stekel po Babičevega Vilka, po Zubovičevega Saška, po Vujatovičevega Mirka.

Fant jih je prignal z bližnje gmajne za pokopališčem, kjer so pasli koze. V eni sapi, posamič, večkrat celo vsi hkrati — so gnali svojo.

Pred kakim tednom so se igrali pod klancem pri kamniti klopi, dober lučaj od avtobusne postaje. Pridružil se jim je Gino, vračajoč se iz sosednje vasi. Malce bo odložil nahrbtnik in posedel. Potem jo lahko skupaj mahnejo tisti kilometrček do mesteca. Preden so se odpravili, jih je Cilla opozoril na precej velik zavoj pod klopjo. Čudno, da ga niso že preje opazili. Najbrž ga je izgubil kak potnik, ki je čakal na avtobus! V njem sta bila dva para na las enakih, temnorjavih, kratkih, deških hlačk. Če bi ne bilo Cille, bi se kar stopli zanje. Da bi si jih ne smeli prisvojiti! Potniki naj bolj pazijo na svoje stvari. Po dolgem posvetovanju, prerekanju in Ginovem posredovanju so fantiči — saj so jim bile hlačke prekratke — paket odstopili dvojčkoma.

Kopjar je sinčka pošteno našeškal in hotel z najdenim zavojem na milico. Žena pa se je uprla, češ da bo že ona uredila. Razbobljala je

po mestecu, kaj sta otroka našla, ker se lastnik ni oglasil, jima je Erika včeraj hlačke prvič oblekla.

Pha, Dionisia ne bodo s takole »storijo« naplahtali! Kopitar si je pelerino kratko in malo prisvojil, meneč, da je stari »šempiani« šjor po treh mesecih nanjo že čisto pozabil. Hahaha. Komedijski paket! Saj ga je lahko Tomi ali Krešo podtaknil pod klop! Zaman so se otroci zaklinjali, da sta odšla dvojčka z njimi z doma praznih rok.

Krojač je bil ves iz sebe. Prejšnjo sredo je pelerino razparal; popoldne je bila pri Kopjarjevih zaradi prašiča pravečata norišnica in je nanjo pozabil. Prisega pa, da je pozneje sploh ni več videl. Kateri zlodej je imel prste vmes!

Ee, Kopjarjevi tega ne bodo »požrli«. Erika bo šjora Fabrisa »dala« odvetniku... Mož se je pa protivil, češ da je izguba iskati časti po sodnijah. Sklenjenih rok je prosil Dionisia, naj o tem nikomur ne črhne besede. Kupil mu bo nov hubertus, in če šjor meni, da je bila stara pelerina več vredna, mu plača razliko.

Fabris je dobil nov hubertus in dva tisočaka. Molčal pa ni. Saj je komaj čakal, da bi mu lahko oblatil pošteno ime.

Marsikdo, ki je Kopjarju pred kratkim prinesel blago v delo, ga je s kako pretvezo odnesel. Doma ga je skrbno izmeril. Da si ni krojač prisvojil kakega decimetra sukna, podloge...

Kopjarja je nepopisno bolelo, da ga ljudje vlečejo po zobeh. Niti na cesto ni maral. Delo ga ni več veselilo. Najrajši bi obrt opustil. Če je že šlo za pošteno ime, pa naj gre še krojačnica k vragu. Vrtnaril bo, čebelaril! Le proč od ljudi!

Erika ga je morala dolgo pestiti, da ga je spravila spet k stroju.

Tolažila ga je, da ga vsaj prijatelji niso zapustili. Marčelan se je celo zadolžil, da je kupil sebi in sinu sukno za obleko in plašč in ga kar iz trgovine nesel Kopjarju v delo. Med svojimi znanci po okoliških vaseh je našel krojaču novih odjemalcev. Polagoma so se vračali tudi stari. Nekaj tednov pozneje so celo klepetulje pozabile na »Dionisijevo pelerino«.

Kopjar pa tega zlepa ne bo prebolel...

Ko je omenjeno sredo popoldne krojaču poginil prašič, je Erika jokala, kot bi bila iz uma. Njen lepi, tolsti »gico«! Razvajala ga je kakor otroka.

V ponedeljek pa se ni pritaknil jedi. »Gospod Gico« se je preobjedel, so Kopjarko tolažile sosede. V torek je bila Erika več v svinjaku kot v kuhinji. Ker domača zdravila niso pomagala, je v sredo poslala po živinozdravnika.

Popoldne pa se je h Kopjarjevim nateplo ljudi, kot bi bil v hiši mrlič. Prihiteli so na Erikin jok; slišali so ga s ceste, s sosednjih vrtov.

Tudi Gina je zaneslo h krojaču. Mamma mia, toliko solz zaradi nekaj tisočakov. Ko bi jih bil imel, bi ji pri priči kupil drugega prašiča!

Kopjara sta sosedoma kazala »gica«, dvojčka sta z vajencem na dvorišču kopala zanj globoko jamo. V splošni zmedi je Gino ostal v krojačnici sam. Ko je zagledal na mizi razparano Fabrisovo pelerino, se mu je porodil vražji načrt. Niti Kopjarja niti ostalih »ščavov« ni mrzil. Vendar pa ga je večkrat imelo, odkar ga je Fabris stalno ščuval zoper priseljence, da bi jim kako zagodel. Zna pa zna! Dionisio bo kar strmel!

Šlo je kot po loju: Zmedeni Kopjar sploh ni opazil, da je izginila pelerina; Ginov znanec, krojač iz Pazina, je pohitel z delom. Cilli se je brž ponudila prilika, da je v prisotnosti Kopjarjevih otrok neopazno podtaknil zavoje pod klop in ko je fantiča prvikrat srečal v »najdenih« hlačkah, se je podviral k Fabrisu... Takoj po kosilu, ko so vsi doma, bosta zaigrala komedijo...

Dionisio je občudoval njegovo prebrisanost. Zdaj pa bi mu zaradi tega najrajši v obraz pljunil; pa tudi sebi...

Erika mu živ dan ne bo odpustila, da jih je hotel spraviti ob dobro ime.

Ko se po hišah prižgo luči, sili krojač domov. Mizar in šjor se muzaje spogledata. Copata. Boji se žene! Zaropotala bo, ker ga ni k večerji. Kopjar je že ves čas na trnju; če ga vidi Erika, da spet posedeva z Dionisiem! Kolikokrat mu je prepovedala, da se druží s umazanim spletkarjem. Možu se širokousti, da bo tisti »kup cunj« s stolico vred zavihtela čez ograje Felicejeve terase.

Zlata svobodica! Odkar je Dionisio zapustil Faustino, je že pozabil, kaj je »hora legalis!« Le nekaj tednov po vrnitvi je živel pri njej. Sorodnica pa kakor osa. Prej bi si bila mislila, da se bo zemlja zavrtela v nasprotno smer, kot da se bo šjor Fabris »prodal« priseljenim »ščavom«. Tako poceni, za »servizio balerin«, ki traja od danes do jutri. Manjka se jim pisarčkov!

Fabris se je nekega dne naveličal njenega zbadanja. Trdo je odložil žlico — pravkar sta obedovala — in za seboj tako zaloputnil vrata, da se je z razpokane stene vsul omet. Pha! Navzel se je rovtarskih navad! Faustina je prebledela in se pri priči pokesala, da je preveč bezala vanj. Za nekaj posebnega se je odločil — sicer bi si ne upal loputati z vrati.

Fabris se je pogovoril z Marčelanom. Tako in tako... Z babnico ne vzdrži več pod isto streho.

Miho je veselilo, da se je v stiski obrnil nanj. Nič lažjega. Hranil se bo v menzi in poiskal bo zanj miren kotiček.

Še istega dne se je šjor vselil v bivšo Giocondino sobo.

Bronzijeve je pred dobrim tednom zapustila mestece. Od Dionisia se ni niti poslovila. Pfuj! Rdečkarjem je zlezel pod rep! Vdinjal se jim je kot »impiegatuz«! Kdaj prej bi jih pa vse v žlici vode potopil. »Saj nima niti toliko značaja!« je ogorčeno vzklikala, če je s Fabrisovko govorila o njem in pri tem je vselej frknila kazalec ob palčev noht.

Šjor bi je najrajši naznanil. Prej ali slej bo morala poravnati stare račune. On jo bo tožil, pa čeprav bo tudi sam prizadet. Ne bo ušla kazni, ker je po nedolžnem blatila Ljerkino dobro ime. A brez dekletovega privoljenja ni maral pogrevati godlje.

Faustina se ni dolgo šopirila v prostrani hiši. Dionisijevo sobo je stanovanjska komisija dodelila ovdovelemu učitelju (najemnino bo prejemal Fabris). V pritličje se je vselil miličnik z ženo in s tremi otroki (najmlajši je še v povojih), v jedilnico pa samska šoferja!

Fabrisovka si je pulila lase. Mamma mia! Dojenček ji ne dá spati, odkar je miličnik v hiši imajo še stene ušesa, jedilnica pa je — beznica. Šoferja pozno v noč popivata in prepevati, vabita ženske. Za to »hišno golazen« se ima zahvaliti Dionisiu! Rajši živi s priseljenci v Lenzijevi hiši, ki je že pravcata »kasarna« — kot pa pri njej. Lep sorodnik. Eee, kmalu bo spet ves zanemarjen, presneto se mu bo stožilo po njeni oskrbi.

A Fabrisovka se je zmotila...

Ko ga je Pelagija nekega dne našla pri cisterni s škaфом milnice, opasanega z brisačo, kako je prav nerodno žuljil srajco, se mu je najprej do solz nasmejala, potem ga je oštela. Prejšnji teden je imela »liscio«, pa bi mu bila oprala. V bodoče mu bo! Nekaj cunj več ali manj... Šjor še ni nikdar nosil tako belih srajc ne tako skrbno zlikanih ovratnikov! Kaj bi se onegavil, saj mu rada izkaže kako uslugo. Najbližja sosedka sta si, le stena ju ločuje; razen tega pa stara znanca. Pravzaprav si vsa leta nista nikdar prišla »navzkriž« — kakor s Faustino. Bolelo pa jo je, da se je rogal njeni nevednosti in omejenosti. Zato se ga je izogibala; stalno je bila pred njim v zadregi, mučna zategnjenost jo je kar dušila... Zdaj je drugačna, sproščena, samozavestna, ne gleda ga več »navzgor«.

Pred nekaj tedni sta se Pelagija in Zvonko poročila in Fumica se je dala pregovoriti ter se preselila k njima.

Starka večkrat pridrsa k Dionisiu, ko posedeva na vrtu pod lipo. Noge ji odpovedujejo pokorščino, sicer se pa kar dobro počuti. Vesela je, zgovorna, dovtipna. Pestovaje roke v naročju se vdano smehlja. »Ajoh, šjor, éa éemo! Stari tako, mladi tako! Nima smisla, da bi se zaradi tega grdo gledali. Življenje gre svojo pot! Napak je ravnala, da je hčerki branila. Če je ona srečna, je tudi njej prav, pa naj je njuno zvezo potrdila cerkvena ali posvetna oblast. Glavno, da se dobro razumeta. Pelagija in Zvonko sta kakor golobčka!« Potem se Fumica primakne k Dionisiu, kakor bi mu hotela nekaj prišepniti na uho. Tega še v hiši ne vedo. »Okrog vseh svetih!« ... V očkah se ji prižgo drobne lučke, nato ga dregne s komolcem in se poredno zasmeje. »Šjor, boste prišli zibat...«

Večkrat se v mestece pripelje Ljerka z Zorico. Ves teden živi le za nedeljo, ki jo bo prebila s Salvatorjem. Do jeseni bo počakala, zaradi jezikov. Šušljali bi, češ da je komaj čakala Concettine smrti in legla v njeno še skoraj toplo posteljo...

Kako se je vse zasukalo! Hajošica je ves čas v Pulju hiralala od žalosti. Bila je prepričana, da jo je Rochi pozabil.

Nekaj tednov po Concettini smrti pa se je Salvatore pripeljal k njej v Pulj. Ko ga je zagledala skozi okno, je kar odrevenela. Obšla jo je hipna slabost, da je morala sesti.

Nekaj trenutkov sta si molče stala nasproti, potem si pa vsa blažena padla v objem.

Dionisia bi zelo užalostilo, če bi se Ljerka vsakokrat vsaj »za minuto« ne zglasila pri njem.

Njegova pozornost do nje je kar ganljiva. Za naslonilo majavega stola ji zatlači blazino, da bi udobneje sedela, podstavi ji pručko, da se ji odpočijejo noge, kar naprej brska po omari in je ves nesrečen, da premore le nekaj keksov, sladkorčkov, suhih fig.

Navadno pridrobi tudi Zorica. Zakasnila se je, ker ima toliko potov. Poučkala je Horvatičkinega »novorojenčka«, ki zdaj že kar »moško sedi«, ponagajala Spartaku, si pri Kopjarjevih izprosila nekaj pisanih krpic — ker se še rada, seveda skrivaj — poigra s svojimi punčkami, ki od nje terjajo vedno novih oblek. Morda pa je bila pri Marčelanovih! »Pomagala« je Mihi napojiti konja. Na robu cementnega korita je čepe poltiho požvižgavala, v tem se že lahko kosa z njihovim hlapčkom — ter odobravajoče kimala belcu, ki je poželjivo srebal. Ali pa je namesto Marčelanke, ki se težko sklanja, pobrala nič koliko kamenčkov z gred. Stara se je Zorici zahvaljevala, kot bi bila storila bogve kako dobro delo. Blagor njej! Po vsem mestecu ima prijatelje in prijateljčke »zie« in »santole«, v vsaki hiši je dobrodošla. Radovedno

si jo ogledujejo, kot bi je ne videli »celo večnost«. V šestih mesecih se je precej potegnila in se nekoliko zredila; v ličkih se ji pri smehu delajo jamice; oči ima še bolj poredne in gladke lase si je spletla v »mišji repek«.

Nemirna kot je, ne vzdrži v Dionisijevi sobi. Šjor mora z njo na vrt, kjer ravnata od grede do grede, od čebelnjaka k velikemu mravljišču rusk, pa k lipi, da bi pokukala v duplino, kjer gnezdiijo siničke...

Dionisio se veseli, da se bo Ljerka prisožila v mestece. Kar naprej jo draži s tem, da se ji ponuja za botra. Gotovo bo kaj kmalu »naročila«. Saj sta vendar domenjena, da bo otroku on »santolo«. Šali se, da mu bo podaril ne samo zlato, temveč sončno uro! O, za Ljerko bi pač zvezde klatil z neba! Ginjeno se zastrmi vanj in oči mu zalije vlažna mehkoba... Vse življenje ji bo dolжник...

Hajošica pa le zamahne z roko, češ ni omembe vredno! Hvala bogu, da je šjora končno pamet srečala!

Fabrisu pa ni kazalo drugače, moral se je vrniti, sicer bi v Pulju od pomanjkanja shiral. Vest mu je očitala, da bi še nadalje izrabljaj Ljerkino dobroto.

Po Rusovem obisku ni mogel pregnati misli, da bi bilo vendar najpametneje, sprejeti mizarjev predlog in postati »scrivan« v združni pisarni. Možak mu je obljubil, da se bo o tem pogovoril z Marčelanom. Dela ne bo preveč in kar je najvažnejše, ne bo mu več treba pri Faustini moledovati za vsak sold! —

Še precej časa po vrnitvi mu je bilo nerodno srečevati se s sosomeščani, ker so se čudili, da je spet doma. Radovedno so si ogledovali postaranega šjora, suhega kot »špin« in si pomembno mežikali, da se mu je pri njegovih »italianissimih« godilo kot »miški v moki«.

Dionisio si je hotel ustvariti videz, da se je vrnil le začasno; spomladi, ko vse cvete in se človeku zahoče iz mestnih zidov. Ko se malce popravi, tukajšnji zrak mu bolj prija, se vrne.

Ljudje so se delali, kot bi mu verjeli, za njegovim hrbtom pa so si namigovali, da ima Dionisio nekaj »za bregom«. Ne vrnil bi se v mestece le zaradi »zraka«.

Nekega jutra pa so klepetulje, sedeče na pragu vegaste hišiče šjore Cosime, kar naprej stikale glave, se drezale s komolci in posmehljivo gledale za Dionisijem, ki je z Marčelanom zavil k združni pisarni. Ecco, torej bo držalo, da se jim je ponudil za škribača... volk spokornik! Prej pa se je širokoustil, da bi ne »trobil v njihov rog« niti, če bi ga izvolili za »podesta«...

Fabrisa so kar pekli pogledi babnic, počutil se je, kakor bi ga oplazile s koprivami. Lezel je v dve gube, gledal v tla in Cosima se je

šalila, da je ob plečatem samozavestno se ozirajočem Marčelanu, podoben plahemu šolarčku, katerega prvič vodijo k pouku.

Dionisio se je s težka privajal novemu življenju. Moral je zgodaj vstajati in točno prihajati v pisarno. Vsako jutro je preplašeno planil iz sanj, ko je zadrdrala budilka. Kakor bi bila »živo bitje«, ji je žugal, češ da bo nesramnico zabrisal skozi okno. Še četrte ure se je premetaval po postelji, pokadil cigareto potem se pa sunkovito odkril, da je odeja zdrknila na tla, se v šali tolkel po stegnih in se hihital. »E, su su, šjor scrivani!« Pretegoval se je pred zrcalom in se počasi oblačil. Večkrat se je tako obiral, da je moral kar brez zajtrka v pisarno. »Ostrigetta«, brez njega — delo ne bo steklo. Tisti fanté, ki je njegov »capo ufficio«, se spoti, preden prebere en sam dopis. Tepec se pritožuje, da mu delo zaostaja, pa si ga sam sproti množi. In kar naprej seje in seje! Če kura jajce znese, pa jo že skličejo. Dionisio se je posmehoval zadržnikom, ki so večkrat trdo v noč reševali kakšno zadevo. On pa »odbije svoje urice«, potem pa posedeva pri Feliceu, ga po malem srka ali igra »briscolo«.

Ko so ga nekajkrat povabili k seji, je godrnjal, češ da v Jugoslaviji traja služba osem ur, ne pa od »zore do mraka«. Prišel je in se držal kot kislo vreme.

Večkrat pa je zamotana zadeva vendarle pritegnila njegovo pozornost. Dolgo je mrščil čelo, kot bi zbiral misli in čeprav je ob vstopu v službo sklenil, da se ne bo vmešaval v njihove zadeve — on je le pisar — ga je zasrbel jezik. S pametnim predlogom je zadržnike presenetil. Dionisio je kar cvetel, če je njegova obveljala.

Iz dneva v dan mu je bolj laskala zavest, da je v pisarni potreben. — Ljudje namigujejo, da je malce trčen! Breo, jim že pokaže! On je »una testa«! Haha! Več ima v mezincu, kot vsa ta raja v svojih bučah.

In kakor ga je bilo spočetka sram, da se je šjor Fabris ponižal v »scrivana«, si je polagoma začel celo domišljati, da je v zadrugi skoraj pomemben, nepogrešljiv. Po poti v pisarno ni več hitel in gledal v tla. Stopal je počasi, zravnano, se samodopadljivo oziral okrog sebe in zvončkljal s ključi pisarniške miznice.